

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

תליתאה

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקהלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד

פרשת מקץ

ירושלים עיה"ק תוכב"א

תשפ"א לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת
זו מוקדש להצלחה
ברוחניות ובגשמיות
למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו
ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו
שליט"א.

ואם יימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.
ובקשתינו שטוחה לפני המעינים הי"ו כי כל שגגה וטעות
יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יודיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א
בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע,
מחידושיו של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול
רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף קטע מתוך ספר
"שנות חיים" (כת"י) של רבינו שליט"א בענייני אריכות
ימים

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו
שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת
כפי אשר יכיל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת
הגליונות בדוא"ל:
8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות
המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 164-542-0548

פרשת מקץ

מפתח העניינים

ויהי מקץ שנתים ימים - דרך היצר להפיל תרדמה על האדם / איזהו חכם הרואה את הנולד / טובה מרדות אחת בלבו של אדם / כחו של הינוך / אחריותנו לקדש שם שמים בכל מקום ובכל זמן / עבודתנו בימי החנוכה / בדבר הקלוקל שם יהא התיקון

מפתח חידושי תורה

- א. בענין פרעה שנתן את אסנת אשה ליוסף..... יח
ב. בענין אסנת בת פוטיפר..... כ
ג. בענין וימצא הגביע באמתחת בנימין..... כג

מפתח שנות חיים

- כח. ברכת התורה..... כח
כט. בשורה טובה..... כט
ל. גבאי צדקה..... ל
לא. גידול שערות..... לא
לב. גסות הרוח וגאווה..... לב
לג. גר אנכי בארץ..... לג
לד. דאגה..... לד
לה. דבקות בהשי"ת..... לה
לו. דברי גנות וגנאי..... לו
לז. דברים המחלישים כוחו של אדם..... לז
לח. דיבור לצמצם בו למועט ולקצר..... לח
לט. דיין הדן דין אמת..... לט
מב..... מב

מפתח חידושי סוגיות

- א. בענין המכשיל לחבירו באיסור דרבנן אם עובר מן התורה בלפני עור..... מזג
 ב. בענין איסור לפני עור הותר משום פיקוח נפש..... מה
 ג. בענין רבי אליעזר סובר זה זה גורם אסור..... מזו

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמת

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימי	יפה בת עליה
שמעון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימי בת חנה	מרגלית בת סימי
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה
	תנצב"ה	

ויהי מקץ שנתים ימים - דרך היצר להפיל תרדמה על האדם

בעזרת ה' יתברך, נראה להתבונן בפרשת השבוע, ובענינא דיומא, ימי החנוכה.

ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חולם והנה עומד על היאור. הגמרא אומרת (יומא לח): 'ראה הקב"ה שהצדיקים מועטים, עמד ושתלן בכל דור ודור'. הצדיקים הם סחורה יקרה, ולא מצויה. למצוא אדם שנהפך להיות איש צדיק וירא שמים, שכל עבודתו ברמ"ח איבריו ושס"ה גידיו וכל מגמתו היא לעשות נחת רוח לבורא יתברך, צריך חיפוש הרבה, ואינו שכוח. ולכן לא היה אפשר לשים את כל הצדיקים בדור אחד, כיון שאם כך, מה יהא על שאר הדורות?! על כן עמד הקב"ה ושתלן בכל דור ודור. בכל דור שתל הקב"ה צדיקים שיהיו המגנים על הדור.

במדרש אמרו רבותינו (רות רבה ד, יב), 'ויאבדו כלי מלחמה - אלו הצדיקים'. מפני שהלוחמים האמיתיים בעבור כלל ישראל, אלו הם הצדיקים שבכל דור ודור.

אחד הצדיקים המפורסמים הללו לפני כמאתים שנה, היה האדמו"ר הקדוש רבי מאיר מפרימישלאן זצ"ל. יש עליו ועל צדקותו, על מעשיו הנפלאים ועל מופתיו הנוראים - עובדות רבות מספור, ואפשר לדבר ולספר עליו הרבה. עליו ספרו, שפעם חלתה בתו בחג הסוכות. החולי החמיר והכביד עליה, ולאט לאט ראו שאין לה עוד מזור, וימיה קרובים. באו אל אביה רבי מאיר, ואמרו לו, תשמע כבוד הרב, מצבה של הבת שלך קשה ביותר, וזה ענין של כמה שעות או ימים עד שתסתלק מן העולם.

רבי מאיר שמע את זה ופנה אל הקב"ה ואמר, 'רבנו של עולם, אני נמצא עכשיו בחג הסוכות שיש בו מצוה לשמוח 'ושמחת בחגך', ועכשיו ספרו לי מה שעתיד להיות עם בתי, והלא הגמרא (ברכות ל"ג ב', נ"ד א', ס' ב') אומרת 'חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה', ודרשו שהכוונה שעל האדם לקבל את הרעה בשמחה כמו שמקבל את הטובה'. 'ואני', אמר הצדיק רבי מאיר זצ"ל, 'אכן מקבל את זה בשמחה, אבל הלא קיימא לן שאין מערבין שמחה בשמחה... ואם כן, אני נכנס כאן לספק בהלכה, שמצד אחד יש לי את המצוה של השמחה בחג, ועכשיו מתרגשת ובאה עלי שמחה נוספת...'.

רבי מאיר מפרימישלאן לא אמר את זה בתורת צחות וחיידוד או הלצה. חלילה! רבי מאיר באמת הרגיש ככה וזו היתה טענתו, ואכן משמים פטרו אותו מאותו הספק של אין מערבין שמחה בשמחה, והבריאה הבת.

וכך דרש רבי מאיר מפרימישלאן את הפסוק שלנו, 'ויהי מקץ', 'קץ' זהו סוף, וכמו שביאר כאן התרגום. וכל אחד ואחד בסופו של דבר 'ויהי מקץ', מגיע עת מועד סילוקו מן העולם, זמן שעולה נשמתו חזרה לשמי מרום, לעמוד לפני בית דין של מעלה. ועל כל אחד

לדאוג שלא יהיה חלילה מצב כזה שכאשר זה יקרה הוא ימצא את עצמו שהוא בן 'שנתים ימים', הוא אינו בן שמונים כאשר סבר, אלא רק בן שנתיים. איך יתכן? - 'ופרעה חולם', את כל החיים שלו הוא עבר בחלומות, בזבו והוציא את כל זמנו לבטלה.

אם אדם לא תופס את עצמו בידים ומשעבד את עצמו לה' יתברך יום יום, הוא יכול לעבור את כל חייו בגדר של חלום. אכן, בודאי מעת לעת הוא מקיים איזו מצוה, בא לשיעור תורה ונותן צדקה, אבל עדיין הכל הוא במסגרת של חלום, חלום בהקיץ, ואם נקבץ ונאסוף ונכלול את כל עבודתו במשך כל ימי חייו, נגיע רק לכשנתיים ימים.

היצר הרע אלוף בדבר הזה, והוא יודע איך להרדים את האדם מעבודת ה', ולתת לו לישון ולישון. וכשאדם מגיע לסוף ימיו ומתעורר מן החלום, הוא מגלה להפתעתו שאין לו אלא שנתיים ימים, ואת כל חייו בזבו לריק. הסטייפלער זצ"ל כותב באחד מן המכתבים: מה אדם לוקח אתו לאחר אריכות ימיו ושנותיו? - רק את אותם הזמנים שהקדיש לצורך נשמתו ועסק בהם בתורה ומצוות. רק אותם הוא נוטל עמו. אבל את כל שאר הדברים, כל ההנאות וכל התאוות, כל אלו ישא הרוח ולא נותר מהם דבר.

הדבר הזה הוא מושכל פשוט וכל אחד מבין אותו, ואף על פי כן זו עבודה קשה שלא לתת ליצר להרדים אותנו ולתת לנו לשגות בחלומות. ועלינו להיות עירניים כל הזמן, עירניים בעבודת ה', לאסוף ולסגל לעצמנו כל הזמן עוד תורה ועוד מצוה.

בהמשך הפרשה, נראה דרגה עוד יותר גרועה בחלומות. הפסוק אומר 'ויקץ פרעה והנה חלום', פרעה ראה מה שראה בחלומו והתעורר מזה, ולאחר מכן 'וישן ויחלום שנית'. גם דברים כאלו קורים, שלפעמים בן אדם מתעורר כבר מן החלום, הוא אומר לעצמו 'מה יהיה אתי, ומה יהיה הסוף?!' 'אני מוכרח להתעורר'. 'ויקץ'. הוא מתעורר מן החלום. אבל לאחר מכן היצר הרע שוב מרדים אותו, 'וישן ויחלום שנית', הוא שוב הולך לו לישון.

לכן אמר הפסוק (תהלים כד, ג) 'מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו'. לא די בזה שאדם עולה בהר ה', אלא צריך שיהיה לו קימה, שיהיה לו קיום וחיוזק כל הזמן בהר ה', כי אם לא כן, יתכן שאחרי שכבר התעורר וכבר תפס את עצמו בידים, שוב הוא חוזר לתרדמתו. זו היא דרכו של היצר הרע לתפוס את האדם, ועל האדם להיות חכם הרואה את הנולד, ולא לתת ליצר להרדים אותו.

איזוהו חכם הרואה את הנולד

וזהו מה שאומר יוסף לפרעה אחרי שפתר לו את כל חלומותיו, ואחרי שביאר לו כי עתידים לבוא על ארץ מצרים לבדה שבע שנים של שובע ושאל עושר ולאחר מכן יבואו שבע שנים של רעב ומחסור עצום, נותן לו יוסף עצה ואומר: 'ועתה יראה פרעה איש נבון וחכם

וישיתוהו על ארץ מצרים'. תקח איש חכם ותמנה אותו על כל הענין הזה של אסיפת המזון והעושר, ושמירתו לימי הרעב.

שאל רבי אליהו לאפיאן זצ"ל, למה זה יוסף אומר 'ועתה יראה פרעה איש נבון וחכם', הלא בשביל לקיים את העצה של יוסף לא צריכים לכאורה איש נבון וחכם, אלא איש שידוע פרק בארגון, שיסדר את כל האיסוף של המזון וכל החלוקה שלו לאחר מכן. למה צריכים איש נבון וחכם?! אלא, ביאר רבי אליהו לאפיאן, צריכים אנחנו לתת את הדעת ולצייר לעצמנו איך היתה שם המציאות. באו על מצרים שבע שנות שובע, ולא סתם שובע, אלא בריבוי עצום ורב. וכי מישהו יעלה על הדעת לאסוף עכשיו מזון לשמור אותו לימי הרעה? - אף אחד לא. תמיד כאשר יש תקופות של ריבוי עצום, יש גם בזבוז עצום. ואם תאמר לאחד, 'תשמור קצת', הוא משיב לך, 'בשביל מה לשמור?!' - מחר יהיה עוד הרבה יותר'. לכן אם היה פרעה לוקח איש שידוע פרק בארגון ובסידור, הוא לא היה מועיל כלום, מפני שהוא היה אומר לך 'בשביל מה לדאוג, תראה כמה שפע יש'.

לכן אומר יוסף לפרעה, עליך לבחור מישהו שהוא 'איש חכם ונבון'. מי הוא החכם? - 'איזהו חכם הרואה את הנולד'. רק איש חכם יוכל להתבונן ולשער ולתאר לעצמו כבר עכשיו בימי השובע, איך עתידים להראות שבע שנות הרעב, ואז הוא יכול להתכונן כראוי מבעוד מועד ולפעול בכל הכלים שעומדים לרשותו כדי למנוע את הצרה שעתידה להתרגש.

זה המוסר השכל שעלינו ללמוד. אסור לנו להיות בגדר 'חולמים' מפני שעלינו לראות את הנולד. על כל אחד לשאול את עצמו, 'בשעה שיקחו אותי אחרי מאה ועשרים, מה אני אקח אתי?!' ואם אדם מתעורר מזה ומנצל את זמנו לאסוף עוד תורה ועוד מצוות אשריו ואשרי חלקו, אבל אם הוא יחלום, מה יהיה בסופו? ובנקודה הזו היצר הרע מתאמץ מאוד מאוד, להטעות ולבלבל את האדם, להרדים אותו ולהשכיח ממנו את הנולד.

בספרי המוסר, הביאו מעשה, שפעם אחת היתה מלחמה עקובה מדם בין שתי אומות, שנמשכה זמן רב. מי שבקי בספרי ההיסטוריה ודברי הימים, יודע שבדורות הראשונים לפעמים מלחמות היו יכולים להמשך אפילו עשרים ושלושים שנה. יום אחד, כיון שראה אחד מהמלכים שהמלחמה הזו מכלה כל חלקה טובה במדינתו ללא תוחלת, עמד והכריז שהוא מחפש אדם חכם מהממלכה, שיבוא ויתן איזו עצה טובה ומועילה איך כבר אפשר לגמור את המלחמה הזו שנמשכת שנים על גבי שנים, והאדם הזה שיבוא ויתן עצה טובה, לא יקופח שכרו ויקבל מתנה נפלאה. תהיה לו הזכות להכנס לבית הגנזים של המלך, ובמשך חמש דקות יוכל לקחת כל מה שירצה משם.

ובאמת, לאחר כמה ימים הגיע איזה אדם לארמון המלך, ואמר למלך שיש לו רעיון איך אפשר להגיע לעמק השווה עם האומה השניה, ואיך אפשר להגיע איתה לשלום

מבלי לאבד דבר. ואכן בדקו את דבריו וראו שהיא עצה טובה והגונה, עשו כפי דבריו ונעשה שלום בין האומות. הגיע אותו אחד אל המלך ואמר לו, הלא הבטחת שמי שיתן עצה טובה יזכה להכנס לבית האוצרות ויוכל לקחת כל מה שירצה, ו'מלכותא דאמר דעקר טורא - עקר טורא' (ב"ב ג:), מלך לא חוזר בו, ואפילו אם הבטיח שיעקור הר, עליו לעקור את ההר. היום בזמנינו הם מבטיחים, ואחר כך אומרים, נכון שהבטחנו, אבל לא הבטחנו לקיים... אבל בזמנם כל מה שהיה אומר המלך, לא היה שב ריקם.

המלך לא ידע את נפשו. מצד אחד הוא צריך לקיים את דיבורו, אבל מצד שני התחיל המלך חושש, אם האיש הזה יכנס אל בית האוצרות ויוכל לקחת כל מה שלבו חפץ במשך חמש דקות, הוא יוכל לקחת משם את כל האוצרות שגנזו שם אבותיו ואבות אבותיו, דברים אשר ערכם לא יסולא בפז. קרא המלך ליועצים שלו ושאל אותם לדעתם, מה אפשר לעשות. עמד אחד היועצים ואמר לו, אדוני המלך, יש לי פתרון נפלא בשבילך. תשמע לי, אני מכיר את האיש הזה, והוא חובב מוזיקה מאד. אנחנו נעמיד בכניסה לבית האוצרות את התזמורת הכי טובה במדינה, וכשהוא יגיע אל בית האוצרות התזמורת תפתח במגינות ערבובת, וכשהוא ישמע את המוזיקה הנפלאה הזו, הוא ישכח מהכל ויעמוד ויקשיב לתזמורת.

קיבל המלך את העצה, וכך היה. הביאו את התזמורת הכי מעולה והכי טובה שהיתה שם במדינה ביום המיועד, וברגע שאותו אחד הגיע לבית האוצרות ופתח את דלת הכניסה, פתחה התזמורת בשלה, והאיש הזה ששמע פתאום את המנגינות הערבובת נעמד על מקומו המום, והחל בוחן את התזמורת ואת כלי הנגינה הרבים. אחרי שתי דקות הוא התעורר ואמר לעצמו, 'יש לי רק עוד שלוש דקות ואני מוכרח לרוץ לאסוף קצת אוצרות, מרגליות ויהלומים!' הוא רק התחיל לפסוע, ומיד הוא שומע שיר חדש מהתזמורת והפעם עם כלי נגינה חדשים, שירים ערבים אשר לא שמעתם אוזן. הוא אמר, כזו מנגינה אני חייב לשמוע, אשמע קצת ואמשיך.

עברו שתי דקות והאיש אומר לעצמו, 'אקשיב רק עוד רגע אחד ואלך לחפש את האוצרות', אך לפתע התזמורת פוסקת ומישהו תופס בעורפו ואומר לו, 'ידידי, חלפו להם חמש דקות, צא מכאן'. והוא יוצא משם שבור ורצוצן, כאשר כל התוכניות שהיו לו מה יעשה עם הכסף והעושר הרב שיפול בחלקו הלכו להם לטמיון.

אמרו בעלי המוסר, האיש הזה? - זה אנחנו! אדם מקבל שבעים ושמונים שנה כאן בזה העולם, וביחס לחיי נצח השנים האלו הם אפילו לא כחמש דקות. והקב"ה אומר לאדם, הנה לפניך בית האוצרות, אתה יכול לקחת כל מה שאתה רוצה. ויותר מזה, בשונה מאותו אחד שנכנס לבית האוצרות ומבלי להתכונן מראש ובהפתעה גמורה התחילה התזמורת לשיר ובלבלה אותו, אנחנו קבלנו מראש את הידיעה על היצר הרע שאורב לפתחנו,

וכל דברי אבותינו ורבותינו מלאים באזהרות, 'הזהר מהיצר האורב לך ומחפש להרדים אותך, תן את הדעת עליו והשמר ממנו!' אבל אם אדם הולך שבי אחרי התזמורת, מה יהיה בסוף, עת יקום מן החלום?! כמה צער וכמה עגמת נפש יהיו לו.

זה מה שמלמד אותנו יוסף. עלינו להיות בגדר של 'איש חכם ונבון', לראות את הנולד. וכי אדם בגיל שמונים ישים את זה על לבו ויאמר, 'איפה הייתי עד עכשיו?!' - עכשיו זה הזמן! ספרו על הגר"א זצ"ל שקודם פטירתו ראו אותו בוכה. התפלאו כל הנוכחים, רבינו, למה אתה בוכה?! והלא כל חיך היית עובד אלהים נורא, לא בטלת תורה מימך, ולשמוח יש לך! תפס הגר"א את הציצית שלו, ואמר, על דא קא בכינא. כאן על ידי כמה קופיקות, כמה פרוטות, אדם לובש ציצית ומקיים אלפי מצוות בכל יום. ולפי אותם השיטות שכסות יום בלילה חייב בציצית אז גם בלילה הוא אוסף על ידי הציצית עושר עצום של מצוות, ובזכות הציצית אדם זוכה ומקבל פני שכינה, כמאמר רבותינו (ירושלמי ברכות פ"א ה"ב). ועכשיו שאני הולך לבית עולמי, אמר הגר"א, אם אני רוצה לקיים עוד פעם אחת מצות ציצית, אני יכול?! כבר אי אפשר. על זה אני בוכה.

כל מילה של תורה, כמה ערכה רב ועצום. אבל אם אדם הולך פתי אחרי התזמורת, הוא עלול למצוא את עצמו 'יהי מקץ - שנתים ימים'. הוא יגלה לצערו כי כמעט ואין בידו כלום. ועלינו להזהר בדבר הזה, שלא ליפול בפח הזה של היצר הרע, ולא לשנות בהבלי הזמן. ואם אדם ירצה ויתאמץ - לבלי ספק הוא יצליח. אם לאדם יש את כח הרצון, ברור ופשוט שה' יהיה בעזרו.

טובה מרדות אחת כלבו של אדם

מה יעורר את האדם וישמור עליו שלא יפול בפח הזה של היצר הרע? הוא עצמו. רבינו יונה כותב בשערי תשובה (ש"ב אות כ"ו), כי אם אדם לא יעורר את עצמו, מה יועילוהו המוסרים. הוא אמנם יכול לשמוע מוסר ויכול להתעורר, אבל היצר מצא לו מקום טוב להתגדר בו, בין מפתחי הלב. הלב ממנו תוצאות חיים, ודווקא שם, על פתח הלב, יושב היצר. מדוע? - כיון שאם היצר מזהה ומרגיש שהלב של האדם השתנה והפך להיות מלב אבן ללב בשר, מיד הוא נכנס לפעולה ומרדים אותו בחזרה, 'וישן ויחלום שנית', הוא מגלגל עליו מנגינה ערבה אחרת ובלבול אחר.

זו היא עצת היצר, להרדים את האדם. וכך היה מנהגו של פרעה, שאמר 'תכבד העבודה על האנשים ואל ישעו בהבלי שקר'. היצר טורד את האדם בהבלים הרבה, וממילא כשדעת האדם תפוסה וטרודה בעניני היום יום שלו, אין לו את הדעת לחשוב מה יהיה התכלית ומה יהיה הסוף.

לכן על האדם לעורר את עצמו. כל אחד צריך שתהיה לו קביעות קטנה בלימוד של מוסר, מדי יום ביומו. בזמן זה אדם יהביל בעיניו את עניני העולם הזה ויחדד את מגמתו ואת תכליתו בעולמו. גם אדם שמגיע לשיעורי תורה מדי יום ביומו, והשיעור בלול מדברי תורה, יראה, הלכות ומוסר, סופג בשיעור הזה יראת שמים והתעוררות. אבל לא די בזה, אלא על כל אחד להוסיף מעצמו, לקבוע לו לימוד מוסר או לנצל זמנים פנויים שיש במשך היום ללימוד מוסר.

וכך היה רגיל הסטייפלער זצ"ל לומר, שטוב יהיה שכל אחד יחזיק בכיסו איזה ספר מוסר קטן. מדוע? - מפני שכל אחד רואה שיש לו רגעים פנויים ביום. גם מי שהוא בעל מלאכה, לא בכל הזמן נכנסים אצלו אנשים, ויש לו הרבה רגעים פנויים ממלאכה בהם הוא יכול להוציא את הספר וללמוד, ואז ברגעים האלו הוא יעורר אצלו את הידיעה מה חובתו בעולמו ומה הם הקנינים האמיתיים עליהם יש לאדם לטרוח בזה העולם. וכשאדם לומד מוסר ומעורר את עצמו, הדברים פועלים ועושים רושם לטובה.

הגאון רבי יצחק בלאזר זצ"ל כותב בספרו כוכבי אור (סימן א), שעיקר הצער שיש לרשע בגיהנם הוא לא המשפטים והעונשים אותם הוא סובל מחמת חטאיו, אלא הידיעה שהוא יודע שאם היה בוחר בדרך אחרת, בדרך הטובה, הוא היה יכול לשבת בגן עדן. העולם הזה הוא עולם החושך והשקר, אבל העולם העליון הוא עולם האמת, בו גם הרשע יודע ומכיר שאילו היה מנצל את חייו כמו שצריך היה יכול לשבת עכשיו ממול, בגן עדן, ולהנות מזיו השכינה, להיות קשור עם ה' יתברך, 'קרבת אלהים לי טוב', לחיי נצח.

וזה הוא הדבר הראשון שעלינו ללמוד מיוסף הצדיק. 'עתה יראה איש חכם ונבון, נכון שעכשיו לא חסר לך כלום, אבל תהיה איש חכם הרואה את הנולד, תראה מה שעתיד להיות בעולם האמת, ותתכונן לזה עכשיו, בשנות השובע, בשנים בהם בכל טרחה מועטה אתה יכול לקנות ולזכות בחיי נצח.

כחו של חינוך

יש עוד לימוד גדול מהפרשה, על ההשפעה שיש לכל אחד מה'גרסא דינקותא' שלו. הנה אנחנו צריכים לתאר לעצמנו את המציאות של יוסף במצרים. יוסף היה בן זקונים לאביו, ולמד ממנו את התורה שלמד יעקב בבית שם ועבר. והנה ביום אחד, נותק יוסף מאביו, התגלגל לסוחרים לישמעאלים ולמדינים, מגיע לארץ מצרים 'ערות הארץ', ונמכר לפוטיפר. גם שם, הגם שפוטיפר ממנה אותו להיות האחראי על ביתו, עדיין לא הגיע יוסף אל המנוחה ואל הנחלה, וקפצה עליו הצרה הזו עם אותה המרשעת, אשת פוטיפר. ולאחר מכן הוא נופל לבית הסהר, ובית הסהר של מצרים הוא לא מלון חמשה כוכבים...

יוסף יושב בבית הסהר לא יום ולא יומים, אלא עשר שנים תמימות. ולאחר עשר שנים כשרואה יוסף שיש איזה דרך שהוא יכול להשתדל בה עבור חירותו, הוא מבקש משר המשקים, הנה אני יושב כאן על חנם בלא שעשיתי דבר, כשתעמוד לפני פרעה תזכיר אותי לטובה ותשתדל בעבורי. ומה מקבל יוסף בעבור זה? - עוד שנתים מאסר. מדוע? - כתב הבית הלוי (בראשית מ"א א'), הוא מפני שבמדת הבטחון יש גדרים גדרים. יש אחד שצריך לעשות השתדלות, ויש אחד שאסור לו לעשות כל השתדלות.

בספר דברי הימים ב' (ט"ז י"ב) כתוב על אסא מלך יהודה שהיה צדיק, שחלה ברגליו והלך לדרוש ברופאים, ועד סוף ימיו לא הבריא מחולי רגליו. מדוע? - כי לפי המדרגה שלו היה אסור לו ללכת לדרוש ברופאים. אדם מן השורה מצווה ללכת לרופאים, אבל אתה אסא לפי המדרגה שלך, היית צריך לתלות את כל מבטחך בה' יתברך. מדת ההשתדלות והבטחון של האדם, תלויה כל אחד לפי מדרגתו. (עיין להחיד"א בספרו חומת אנך דברי הימים שם, ולרבינו יצחק אברבנאל ז"ל מלכים א' ט"ו ג').

יוסף הצדיק לפי מדרגתו, היה צריך שלא לעשות כל השתדלות, ועל זה שביקש משר המשקים שיזכירנו לפני פרעה, קיבל עוד שנתים מאסר בבית הסהר. ואי אפשר לתאר את גודל הצער שיש לו, למי שהיה רגיל להיות בן תורה ולשבת בבית אבא, ועתה הוא יושב שנים על גבי שנים בבית הסהר בארץ מצרים, רחוק מכל המשפחה.

והנה, לפתע פתאום, ביום אחד, ללא כל הודעה מוקדמת, נפתחת הדלת ושואלים את יוסף: 'אתה יוסף?!' הוא משיב, 'כן, אני יוסף'. 'יריצוהו מן הבור'. אומרים לו, 'תתארגן ובוא מהר, מחכים לך בארמון המלך'. יוסף מגיע לארמון, ופרעה מספר לו את החלומות שלו.

ויאמר פרעה אל יוסף חלום חלמתי ופותר אין אותו ואני שמעתי עליך לאמר תשמע חלום לפתור אותו. פרעה מספר לו על החלום הראשון איך שהוא רואה שבע פרות שאוכלות פרות אחרות, ובאמת זה חלום נורא, למי שיעלה על לב ויחשוב ויתאר מראה כזה, איך שפרה אוכלת פרה. אדם מן השורה שהיה חולם חלום כזה, היה קם ועושה וידוי הגדול, אבל לפרעה זה לא הפריע וחזר לישון אחרי זה... אף על פי כן 'ותפעם רוחו', פרעה קורא לחרטומים והמכשפים ושואל אותם על דבר החלום, וכל אחד עונה לו באופן אחר. אחד אומר לו שהפתרון הוא ש'שבע מדינות אתה כובש ושבע מדינות אתה מפסיד', ואחד אומר לו 'שבע בנות אתה מוליד ושבע בנות אתה קובר'. כאלו פתרונות פרעה לא מקבל... ואחרי שפרעה דחה את כל הפתרונות של חכמי מצרים ונזכר שר המשקים ביוסף, עומד עכשיו יוסף לפני פרעה, כשמסביבם חכמי מצרים, ופרעה אומר ליוסף 'ופותר אין אותו', דע לך שכל החכמים שלי לוקחים ממני משכורת על חנם, הם לא שווים מאומה... אבל 'אני שמעתי עליך תשמע חלום לפתור אותו'. עליך שמעתי שאתה מומחה בענין הזה של פתרון החלומות.

איך היה יוסף צריך להרגיש באותו המעמד?! נעזוב את יוסף ונשאל, איך אנחנו היינו מרגישים בכזה מעמד?! אחרי שלוקחים אדם שהיה בשאול תחתית, ובבת אחת מרימים אותו לגדולה שאין כמוה, מכניסים אותו לארמון המלך כשעיני כל חכמי ושרי מצרים נשואות אליו, והמלך בכבודו ובעצמו אומר לו 'רק אתה יכול לפתור לי את החלום'. איך אדם היה מרגיש?! דבר ראשון הוא היה מחייך... אחרי זה הוא היה מסובב את הראש ובודק אם כל הכתבים והצלמים הגיעו... אחר כך היה מכחכח בגרונו ושואל ברוב חשיבות 'במה העניין'...

אבל יוסף מה אומר לפרעה? - בלעדי, אלהים יענה שלום פרעה. ומפרש התרגום 'ואתיב יוסף ית פרעה למימור בר מן חכמתו, אני לא נמצא כאן בפרשה בכלל, זו לא החכמה שלי, אלהן מן קדם ה' יתובת ית שלמא דפרעה', הכל מאת הבורא. מאיפה הגיעה האמונה היצוקה הזו בה' יתברך, שגם כאשר הוא עובר תהפוכות מרגע לרגע, ברגע אחד היה בבית האסורים וברגע השני יצא לגדולה, ובכל הזמן הוא מזכיר שם שמים?! - ממה שספג בבית אביו.

השל"ה הקדוש היה רב בפרנקפורט, ובסוף ימיו עלה לארץ ישראל. בספרו שני לוחות הברית (שער האותיות) הוא מספר, שכשעלה לירושלים הכיר חכם ספרדי, שהכיר בו שאפילו 'לו יהבו ליה כל חללי דעלמא', כלומר, גם אם היו נותנים לו את כל אוצרות תבל, לא היה משנה מדיבורו, ואיש אמת כמוהו לא ראה מימיו. והשל"ה התפלא על זה, היאך הגיע למדרגה הזו שהוא לא משנה מדיבורו כלום, אפילו כשיש כל מיני פתויים שונים ומשונים. נגש אליו השל"ה, ושאל אותו, אמור לי, איך הגעת למדרגה הזו, שכל כך אתה שומר שלא להוציא דבר שאיננו אמת מפיך? - אמר לו אותו אחד, זה לא מהכח שלי, אלא זהו מכוחו של אבא שלי, שבילדותי חינך אותי היטב שלא להוציא דבר שקר מפי.

כאן הגיע לידי ביטוי החינוך אותו נתן יעקב ליוסף. מה שספג בבית אביו כל השנים שה' הוא עשה ויעשה לכל המעשים, וממנו הכל ובידו הכל, נתן את אותותיו גם כשיוסף נפל בבור וגם כשעלה לגדולה. בכל המצבים האלו שבאו עליו, לא זו מאמונתו לרגע.

עיקר מגמתו של האדם בזה העולם, שישאיר אחריו בנים עובדי ה' יתברך. כך אומרת הגמרא (פסחים מט:): 'לעולם ישא אדם אשה בת תלמיד חכם', מדוע? - כי אם חלילה מת או גולה, אשתו מגדלת את בניו לתלמוד תורה. ואם הבנים שלו יגדלו על ברכי התורה, הוא לא יחשב כמת, וכמו שאמרו רבותינו (תענית ה:): 'מה זרעו בחיים אף הוא בחיים'. ובמדרש

א. הגאון הצדיק רבי נחום שאדיקר זצ"ל, חינך את בנו רבי זלמן בהר"ן זצ"ל שהמילה הראשונה אותה הוציא מפיו כשהיה תינוק, היתה 'אמת'. זו היתה המילה הראשונה שהוציא מפיו, ולאחר מכן לימד אותו את הפסוקים וכמו שנהוג. וקודם פטירתו של רבי זלמן בהר"ן, קרא קריאת שמע, וכשאמר ה' אלהיכם אמת, נפטר. המילה הראשונה שהגה בחייו היתה 'אמת', והמילה האחרונה שהוציא מפיו היתה 'אמת'.

בראשית רבה (פמ"ט ס"ד) רבי שמעון בן יוחאי אומר כל מי שיש לו בן היגע בתורה כאילו לא מת. ולכן זה הדבר החשוב ביותר בעבודת האדם, שישתדל מאוד מאוד בחינוך הבנים מאז קטנותם. כי כל כמה שמוחך אותם ומחדיר בהם אמונה זכה בבורא עולם ומגדל אותם בדרך התורה והיראה, הדברים עושים בהם רושם ונשארים בהם לעולם.

וכל אחד יכול לראות על עצמו, שהדברים שבהם התחנך בילדותו, לא עוזבים אותו עד לזקנה הן לטוב והן למוטב. אם חלילה התחנך באיזה ענין בצורה פסולה, גם כשהוא גדל מאוד קשה לו לעקור את זה ממנו. אבל אם אדם מתחנך בצורה הגונה, זה משפיע הלאה. יוסף שהתחנך אצל יעקב 'אלה תולדות יעקב - יוסף', ספג ממנו את ה'תתן אמת ליעקב', ספג ממנו את האמונה התמימה בבורא עולם, בכל מצב שהוא נקלע אליו, יוסף זוכר כי 'בלעדי - בר מן חכמתי', אני רק השליח של בורא עולם, 'אלהים יענה את שלום פרעה', אני עבד נאמן להקב"ה ואין לי כל מציאות מצד עצמי.

אחריותנו לקדש שם שמים בכל מקום ובכל זמן

ויתירה מזו, גם בשעה הזו שעמד יוסף לפני פרעה וחכמי מצרים, הוא לא שוכח לרגע את תפקידו. מה תפקידו של יהודי בעולם, ובפרט בדור ההוא שהיו כולם עובדי עבודה זרה? - לנטוע ולשתול אמונה בלב הבריות, ולפרסם את האמונה בחי העולמים יתברך.

הלא כך אומר יוסף לפרעה: ויאמר יוסף אל פרעה חלום פרעה אחד הוא, אכן חלמת שני חלומות, אבל הכל משורש אחד ולכיוון אחד הולך. את אשר האלהים עושה הגיד לפרעה. אתה מלך ומסור ביד האלהים, ולכן הקב"ה מרמז לך כל דבר, וכמו שאומר הפסוק (משלי כא, א) "לב מלך ביד ה'". לכן כתוב כאן לשון "הגיד", כי כל לשון 'הגדה' שבמקרא יש בו רמז לפני ולפנים, [כמבואר בספר הזהר הקדוש בהרבה מקומות, וכמובא בספר נפש החיים (ש"א פי"ג) עש"ב], וכאן אומר לו יוסף, כי בהיותך מלך, לכן ה' מגלה לך את אשר עתיד להיות.

וכאן פותר יוסף את החלום לפרעה שיבואו על ארץ מצרים שבע שנות שובע ולאחר מכן שבע שנות רעב, ומסיים: הוא הדבר אשר דברתי אל פרעה אשר האלהים עושה הראה את פרעה. ואחר כך הוא מומשיך ואומר 'על השנות החלום אל פרעה פעמיים כי נכון הדבר מן האלהים וממהר האלהים לעשותו'. כל העת הוא מזכיר את ה'.

ולכאורה יש כאן קצת פליאה על יוסף, הרי עם מי הוא מדבר כאן? - עם גוי שמחזיק את עצמו מעל האלהים. 'עומד על האור', כמו שדרשו רבותינו (בראשית רבה פג, ג) שפרעה החזיק שהיאור עומד עליו ומתקיים על ידו, ואם כן, מה הוא שיוסף כל הזמן מזכיר את האלהים, הרי פרעה מחזיק את עצמו שהוא האלהים!?! - הרי זו לכאורה פגיעה בפרעה!

אבל יוסף יודע שצריך לדבר. הוא יודע שהוא בן יעקב ותפקידו לנטוע אמונה, הוא יודע ששום דיבור לא הולך לבטלה, ולכן הוא חוזר שוב ושוב באזני פרעה: דע כי יש אלהים, והוא זה שהביא לך את החלומות, והוא זה שיביא על ארצך את שנות השובע ואת שנות הרעב.

ולא בכדי יוסף מזכיר דוקא את השם 'אלהים' ולא את שם הוי"ה, כי שם זה פירושו "שר ומושל ותקיף ובעל היכולת ובעל הכוחות כולם", כמו שכתוב בטור (סימן ה). 'אל' לשון חוזק, כמו שכתוב 'ואת אלי הארץ לקח' (יחזקאל יז, יג), וכך הוא מזכיר את זה שוב ושוב, ובסוף קורה הפלא הגדול ביותר, שפרעה לאחר ששומע את כל הנאום של יוסף, מה אומר? - **ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא כזה איש אשר רוח אלהים בו.** גם הוא עצמו כבר מדבר על אלהים... למה? - מפני שהדיבור של יוסף פעל אצלו.

כאן רואים יסוד גדול, כי אין דיבור שהולך לבטלה. אל לו לאדם להגיד, 'אני מדבר והדברים שלי לא נשמעים'. זה לא נכון. כשאדם מדבר ועוד פעם מדבר ועוד פעם מעורר ומזכיר שיש דין ויש דיין ויש אלהים, יש מנהיג לבירה והעולם לא הפקר, בסוף אפילו פרעה, מלאך רע עונה אמן בעל כרחו.

וזה מחייב אותנו גם כן, כי יש כאלו שעדיין לא נגה עליהם אור התורה, ועדיין לא נגה עליהם אור האמונה, והתפקיד שלנו הוא להכניס בלב הבריות אמונה. איך? - אם אנחנו נהיה מאמינים בכל לב ונפש, זה עצמו שיראו אותנו מאמינים בה' יתברך באמת ובתמים ולא רק מן השפה ולחוץ חלילה, הדוגמא האישית לבדה תשפיע על הכל.

עבודתנו בימי החנוכה

הנה אנחנו עומדים עכשיו בימי החנוכה. אנחנו צריכים להתבונן, מלבד הלכות החנוכה, הדלקת נרות ואמירת ההלל, וכן להבדיל, מלבד הלכות סופגניות אותם יש המקיימים בהידור... ויש גם מהדרין מן המהדרים... מה ענינו של חג החנוכה, ומה מבוקש בו מאתנו.

רבינו יואל סירקיש זצ"ל, בביאורו בית חדש על הטור, כתב דבר נפלא. זה לשונו (סימן תר"ע): **בפורים הגזירה עליהם היתה לפי שנהנו מסעודתו ולכן היתה הגזירה על הגופות,** פורים גם הוא כמו חנוכה חג מדברי סופרים, אבל יש בו שוני מהותי מחנוכה. רבותינו אמרו בגמרא (מגילה יב.) ששאלו את רבי שמעון בר יוחאי על מה נגזרה עליהם הגזירה בימי המון, ואמר להם רבי שמעון, מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע. והיות והגוף נהנה מן האכילה, המון הרשע גזר 'להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים', גזירה היא על הגופות, לכלות את ישראל. והנה, לימד אותנו רבינו יונה בשערי תשובה (ש"א אות מ"ז), כי 'מדת תשובתו לפי מדת משובתו', כלומר, במה שאדם היה לקוי ושובב, בו הוא צריך לעשות את התיקון. ומה היה התיקון לחטא הזה שאכלו ונהנו מסעודתו של אותו רשע? - 'אל תאכלו ואל תשתו

שלשת ימים'. שלשה ימי צום כנגד האכילה האסורה. וכשעזר הקב"ה ועשה להם את הנס העצום והציל אותם מידי המון, תקנו ימי משתה ושמחה מענין הנס. מפני שכל תיקון שרבותינו מתקנים הוא כעין המאורע שהיה, והיות ועיקר הנס היה בעת משתה היין שעשתה אסתר לאחשוורוש והמון, לכן מצות היום בפורים הוא שתית יין, וכמו שאמרו (מגילה ז): 'חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע'. וזו היא מצוה חריגה מאוד כי על כל השנה אמרו רבותינו (ברכות כט): 'לא תרוי ולא תחטא', אל תשתה יין ותשתכר ואל תבוא לידי חטא. ומדוע בפורים הצטוונו על היין? - כיון שהנס היה במשתה היין.

אולם בחנוכה, אומר הב"ה, עיקר הגזירה היתה על שהתרשלו בעבודה, ועל כן היתה הגזירה לבטל מהם את העבודה, כדתניא בבבליא שגזרו עליהם לבטל את קרבן התמיד, ועוד אמרו במדרש, שכששאל הצורר באיזו זכות כלל ישראל מתקיים, אמרו לו מצוה אחת יש בידם ואם אתה מבטל אותה מידם, כבר הם אבודים. וזו היא מצוה הדלקת המנורה, שכתוב בה 'להעלות נר תמיד', כי כל זמן שמדליקים את נרות המנורה, תמיד הם עומדים. הנר הוא סימן לחכמה, וכמו שאמרו רבותינו (בבא בתרא כה): 'הרוצה להחכים ידרים שכן מנורה בדרום', ולכן היוונים טמאו את כל השמנים מפני שרצו לפגום את כל החכמה של ישראל.

כיון שראו כלל ישראל שהתרשלו בעבודה, וראו את הגזירה שהיא על הענין הזה שבטלו מהם את קרבן התמיד ואת עבודת הדלקת המנורה, מיד עשו תשובה למסור נפשם על העבודה, והושיעם ה' על ידי הכהנים, החשמונאים היו כהנים ודווקא על ידם נעשה הנס, מפני שהם עובדי העבודה בבית ה'. ועל כן נעשה הנס בנרות, תחת אשר הערו נפשם למות על קיום העבודה ולפיכך לא קבעו את הימים האלו אלא להלל ולהודאה, שהיא עבודה שבלב. עכ"ל הב"ה.

ימי החנוכה אלו לא 'יומי דפגרא', חלילה. השל"ה הקדוש כתב בספרו (מסכת תמיד שלז) שבימים האלו צריכים להתחזק הרבה הרבה, מפני שמסוגלים הם מאוד לכל אחד ואחד. וכך רמזו רבותינו באמרום (שבת כא). 'נרות ושמנים שאין מדליקין בהם בשבת מדליקין בהן בחנוכה', וביאר החידושי הרי"ם, הנרות האלו הם הנשמות של האדם, כמו שכתוב (משלי כ, כז) 'נר ה' נשמת אדם', וגם נר כזה שלא מדליקין בו בשבת, כזה שאין מדליקין בו בכל השנה ואפילו בשבתות אין לו שום התעוררות, מתי כן יכולה להיות לו התעוררות והארה? - 'מדליקין בהן בחנוכה'. ימי החנוכה מסוגלים להאיר את נשמתו ולרומם אותה.

ולדאבוננו הרב אנחנו רואים איך שלוקחים את הימים האלו וקובעים בהם ערבי שירה וזמרה וכיוצא בזה. וכבר כתב השל"ה שהימים האלו לפי רוב מעלתם - כך רוב בני אדם

ב. וגם בחנוכה הוא כך. היות והנס היה בשמן המנורה, לכן מנהג כל ישראל, כל קהלה וכל עדה, לעשות מאכלים מטוגנים בשמן. מפני שתמיד בזמן שזוכרים את הנס, עושים מעין המאורע.

הולכים בהם אחרי ההבל. בזמנם היו משחקים בקלפים ומוציאים על זה את הזמן, והיום יש משחקים אחרים והבלים, וכך מפסידים את הימים הנשגבים הללו. הלא לא נקבעו כל הימים האלו כדי להלל ולהודות שהיא עבודה שבלב, כמו שכותב הב"ח.

בדבר הקלוקל שם יהא התיקון

המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל הוציא מדברי הב"ח האלו כמה יסודות גדולים ונפלאים. הנה לנו, אמר המשגיח, שתמיד העונש בא לפי ביטול המצוה שעשו, במדה כנגד מדה. היות והתרשלו בעבודה, לפיכך העונש היה בביטול העבודה. והיו אז צרות רבות על ישראל, וכמו שכתב הרמב"ם שחמישים ושתים שנה היה עול היוונים על ישראל, ופרצו בגופם ובממונם, ועשו שמדות גדולות ומשוונות לבטל את הדת, גזרו על השבת ועל המילה, וגזרו על כל אחד שיכתוב שאין לו חלק באלוקי ישראל, ועוד ועוד. ומדוע היה כל זה? - מפני שהתרשלו בעבודה. ומי שיש לו לב שומע, מרגיש שלא אמרו כאן 'שפסקו מן העבודה', אלא 'שהתרשלו מן העבודה', עם שהמשיכו את העבודה, אבל היה כאן רפיון ידים וחולשה בעבודה. וזה כענין שאמרו רבותינו (שבת קד.) 'הבא ליטמא פותחין לו'. היות וכלל ישראל התרשל בעבודה, פתחו להם ובאו היוונים ובטלו מהם את העבודה לגמרי. וכשראו החשמונאים את מצב הדור עמדו והתחזקו, במסרם את נפשם על העבודה.

והנה, הבה ונתבונן. כשאדם רוצה להתעורר ולהתחזק, כמו שהזכרנו קודם, אדם תופס את עצמו לידים ואומר לעצמו, 'עלי להתעורר עכשיו שלא אמצא את עצמי אחרי מאה ועשרים כבן שנתים ימים', במה אדם מתחזק? באיזה דבר אנחנו רואים שאדם הולך ומתחזק? - במה שקרוב אליו ובמה שקל לו. אבל אם נאמר לו 'לך ותתחזק דווקא בדבר שבו אתה רפוי', הוא יגיד לך, 'חכה, קודם אתחיל עם מה שקל לי ואחר כך אגיע גם לזה'. **אמר** המשגיח זצ"ל, כאן אנחנו רואים שצורת העבודה היא לא כך. על האדם לדעת, כי דווקא במה שהוא התרשל ובמה שהוא פגם - שם הוא צריך להתחזק. על האדם להכיר את עצמו ולבחון איפה הענין שבו התרשל וממנה נובעת הירידה שלו, ודווקא שם, בנקודה הזו שבה הוא נחלש, יעשה את התיקון.

וכך מצאנו במנחתו של קין, שהלך והביא מנחה לה' מן הסחורה הגרועה שהיתה לו. הקב"ה לא קיבל את המנחה, ונפלו פניו של קין. או אז מגיע הקב"ה אל קין 'ויאמר ה' אל קין למה חרה לך ולמה נפלו פניך אם תיטיב שאת'. מה ביאור הפסוק?! - מבאר המשגיח על פי דברי הרמב"ן, כי הקב"ה אומר לקין, זה שתשב ותבכה ותצטער שלא התקבלה המנחה שלך, לא יועיל כלל. במה תלויה התקנה שלך? רק בדבר אחד. 'אם תיטיב - שאת'. אם תיטיב את הקלוקל שלך, את צרות העין שלך, 'שאת', לשון התנשאות ורוממות, כאן יהיה התיקון

שלך. אבל אם לאו - 'לפתח חטאת רובץ'. אם לא תתקן את הענין הזה שבו קלקלת, כל הזמן החטא הזה ימשיך להיות רובץ עליך, ולא תוכל להתפטר ממנו.

מפני שעל האדם לחפש את הפתרון דווקא בשורש הקלקול שלו. ולכן היה החיזוק של הכהנים דווקא בדבר שבו התרפו, בעבודה. וכיוון שתקנו את הקלקול הזה עצמו ומסרו את נפשם על העבודה, עזר להם הקב"ה ועשה להם אותות ומופתים, כמו שאנחנו רואים וזוכרים.

ואלו הם מצוות היום של חנוכה. התחזקות בעבודה - בתורה ובתפילה, בהלל והודאה לה' יתברך. מספרים (הובא בסיפורי חסידים מועדים, חנוכה) מעשה על רבי נחום בנו של האדמו"ר מרוז'ין זצ"ל, שבא פעם לבית המדרש, וראה שני יהודים שיושבים בכניסה לבית המדרש ומשחקים בדמקה. כיון שראו היהודים את רבי נחום, כסתה כלימה את פניהם. איזו בושה היא זו, שגדול הדור עומד ורואה אותם משחקים בדמקה. כבשו שניהם את פניהם בקרקע. ואז פנה אליהם רבי נחום ושאל אותם, 'תגידו לי, איך הם כללי המשחק הזה?! הלא כל משחק יש לו כללים, ואני רוצה גם כן לדעת איך משחקים במשחק הזה'.

שתקו שניהם כמו דגים, והתביישו לענות. אמר להם רבי נחום, אני אגיד לכם מה הם הכללים, נותנים אחד בשביל לקחת שנים, אפשר ללכת בכל פעם רק צעד אחד, ויכולים ללכת רק כלפי מעלה. ורק כשמגיעים למעלה - אפשר ללכת לכל הכיוונים. ואלו הם גם הכללים שלנו. מי שרץ מהר - נופל מהר. בקניני תורה ועבודה צריכים ללכת לאט לאט, צעד אחרי צעד, אבל בכיוון אחד, למעלה. צריכים ללכת ולעלות במסילה העולה בית אל צעד אחרי צעד, באופן אשר יהיה בבחינת 'מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו', שיהיה קיום לעבודה, כמו שהזכרנו. וכשאדם מגיע למעלה, הוא יכול ללכת לכל הכיוונים. דהיינו, אחרי שאדם הפיל חלל את היצר הרע, כבר יש לו את היכולת לבחור בדרך המיוחדת לו בעבודת ה'. וה' יהיה בעזרנו.

חידו"ת פרשת מקץ

א. בענין פרעה שנתן את אסנת אשה ליוסף

תשכ"ט. ישיבת "תושיה" תפרח.

בראשית (מ"א מ"ה): "ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח, ויתן לו את אסנת בת פוטי פרע כהן און לאשה, ויצא יוסף על ארץ מצרים".

ופירש רש"י ז"ל: "פוטי פרע הוא פוטיפר ונקרא פוטי פרע על שם שנסתרס" וכו'. [ועיין מה שכתבתי בס"ד בחיבורי כנסת חיים (סימן קכ"ו) בהסבר סיום דברי רש"י ז"ל].

ובס"ד נתעוררתי להבין, מאימתי עסק פרעה "בשידוכים", ו"בסידור קידושין", ומה היה לו שהוא עצמו נתן ליוסף את אסנת בת פוטיפר לאשה, מה טעמו ומה ראה לעשות כן.

ונראה לי לומר בס"ד שטעם נכון היה לו לפרעה בדבר הזה שיוסף דייקא יקח את בת פוטיפר, שהרי אשתו של פוטיפר זילכה המרשעת והארורה עשתה ופעלה שכל הזמן ידברו ילעזו וירננו על יוסף ושלא תפסק העלילה, וכאמרם ז"ל על הפסוק ויהי אחר הדברים האלה חטאו משקה מלך מצרים והאופה (בראשית מ' א'): "אחר הדברים האלה חטאו, לפי שהרגילה אותה ארורה את הצדיק בפי כולם לדבר בו, הביא להם הקב"ה סורחנם של אלו [שר המשקים ושר האופים] שיפנו אליהם ולא אליו", וכלשון רש"י שם ממדרש בראשית רבה (ר"פ פ"ח), הרי שהיה הלעז שהוציאה אותה רשעה על יוסף קיים ומתקיים וכנ"ל.

ולבן לאפוקי מהלעז הזה נתן פרעה עצמו את בת פוטיפר, שהיא היתה גם בת זליכה אשת פוטיפר (לפי פשוטו ועיין בסימן הבא), ובזה גופא בטל הלעז על יוסף ונתברר שהוא צדיק מעיקרא, שכולם אמרו אם אכן היה סרך משהו דמשהו בין יוסף לאותה רשעה, בודאי לא היה פרעה מחתן את יוסף עם בתה של זו, אלא שמע מינה שהכל עלילה שפלה, ונתברר יוסף בצדקו ובתומו ודוק היטב.

וראיתי לגאון רבי מאיר שמחה זצ"ל בספר היקר משך חכמה שם שכה כתב: "ויתן לו את אסנת וגו', יתכן כי רצה פרעה שלא יבזוהו במצרים, ומי המה המכירים אותו יותר מבית אדוניו אשר בהם תעל הקנאה יותר, ויוכלו לעשות איזה מרד במצרים, לכן נתן את בת אדונו לו לאשה לסתום פיהם ויאחבו אותו", ודוק היטב, ואני הנ"ל כתבתי בס"ד.

אחר רבות בשנים מצאתי בס"ד בפירושי הרב החזקוני ז"ל לתורה שם שכה כתב: "ויתן לו את אסנת בת פוטי פרע הוא פוטיפר, כמו שפירש רש"י ז"ל, ולקחה יוסף לו לאשה שאם יקח אחרת אפילו גדולה ממנה, היה מתיירא שמה יאמר פוטיפר עבדי הם, שהרי קניתי את אביהם לי לעבד, אבל כשנשא את בתו לא היה מביישו ולא בני ביתו. דבר אחר **לקחה כדי לפרסם שלא שכב את אמה**" עכ"ל. והן הם דברינו תלי"ת ודוק היטב.

וראיתי לנכון לקבוע כאן בסמוך להאמור לעיל, עוד הערה שכתבתי בענין, ושייך לדברינו דלעיל. **בראשית** (מ' א'): "ויהי אחר הדברים האלה חטאו משקה מלך מצרים והאופה לאדוניהם למלך מצרים".

ופירש רש"י ז"ל: "אחר הדברים האלה חטאו, לפי שהרגילה אותה ארורה את הצדיק בפי כולם לדבר בו, הביא להם הקב"ה סורחנם של אלו [שר המשקים ושר האופים] שיפנו אליהם ולא אליו", ומקור הדברים במדרש רבה שם (ר"פ פ"ח) ע"ש.

ואיני מבין, שהרי נחלקו רבנן ז"ל במדרש בראשית רבה (פמ"ד ס"ו): "רבי יודן ורבי הונא תרויהון בשם רבי יוסי בן זמרא, רבי יודן אמר בכל מקום שנאמר אחרי סמוך, אחר מופלג. ורב הונא אמר בכל מקום שנאמר אחר סמוך, אחרי מופלג", ע"ש, ובעל כרחין צריך לומר דהדרשה שהביא רש"י ז"ל דלעיל "אחר הדברים האלה חטאו, לפי שהרגילה אותה ארורה את הצדיק בפי כולם לדבר בו, הביא להם הקב"ה סורחנם של אלו שיפנו אליהם ולא אליו", אתיא כרב הונא ד"אחר" בסמוך, ו"אחרי" מופלג, וכן נוקט רש"י ז"ל תמיד דאחר בסמוך ואחרי מופלג, עיין רש"י בראשית (ט"ו א'), ודברים (י"א ל'), ומשלי (כ"ה כ"ג), ורש"י סוטה (ל"ג ב') עיין שם. [ובאמת צ"ב מנין לרש"י ז"ל לנקוט כסברת מאן דאמר ד"אחר" בסמוך, "אחרי" מופלג, ומי גילה רז זה דכן הוא העיקר ועיין].

אבל כאן עדיין צ"ע, שהרי לעבד נמכר יוסף בהיותו בן שבע עשרה, וכשעמד יוסף לפני פרעה היה בן שלושים שנה (בראשית מ"א מ"ו), ושנה אחת היו שר המשקים ושר האופים בבית הסוהר עם יוסף (שם מ' ד') ויהיו ימים במשמר ופירש רש"י שנים עשר חודש, ואחר שנתיים ימים היה חלום פרעה ואז יצא יוסף מבית האסורים כמפורש במקרא, ולפי זה מעשה דחטא שר המשקים ושר האופים היה בשנה **התשיעית** להיות יוסף בבית האסורים ודוק היטב.

נמצא שכל אותם תשע שנים אותה רשעה אשת פוטיפר שמה את יוסף בפי כל בעלילתה הזדונית והמרושעת, ואם כן מהו שכתב רש"י ז"ל "אחר הדברים האלה חטאו, לפי שהרגילה אותה ארורה את הצדיק בפי כולם לדבר בו, הביא להם הקב"ה סורחנם של אלו שיפנו אליהם ולא אליו", והרי תשע שנים הם מדברים ביוסף, והיה מעשה השרים צריך להיות מיד ולאחר אחר עלילת אותה רשעה, ולא לאחר תשע שנים וצ"ע.

והראוני בפירוש מהרז"ו ז"ל למדרש רבה (שם פ"ח ס"א) שהרגיש בזה וסיים: "ובהכרח לומר שמה שאמרו "אחר בסמוך", בא ללמד שגם מיד אחר מעשה יוסף קרה מעשה כזה מהשרים שדיברו מהם, אך לא באו לבית הסוהר עד שנה [התשיעית כנ"ל] וצ"ע" עכ"ל.

ובל מעיין ירגיש שתירוץ מהרז"ו ז"ל חדש מחודש ומופלא, שלומר **שפעמים** היה מעשה השרים הנ"ל, או פעמים היה כמעשה השרים הנ"ל, ואכן דיברו מהם ולא מהעלילה על יוסף, זה דבר חדש שלא נשמע מעולם, וצ"ע, ועוד יש להתיישב בענין וצ"ע.

והאיר השי"ת עיני ומצאתי במדרש הגדול בראשית (מ' ד' דף תרע"ד) שהביא מדרש חז"ל: "ויפקד שר הטבחים את יוסף אתם, כמה נשתהו בבית האסורים **עשר שנים**, כנגד עשר שנים שנגזר על יוסף שיהיה בבית האסורים בשביל שהוציא דיבה על עשרת אחיו" עכ"ל.

ולפי המדרש הזה דהשרים ישבו בבית הסוהר **עשר שנים**, אתי שפיר דברי רבי הונא דריש "אחר בסמוך" כנ"ל, דאחר הדברים האלה היינו ממש מיד אחר עובדא דיוסף ועלילת אשת פוטיפר, ניתנו שר המשקים ושר האופים בבית האסורים והיו שם עשר שנים, והיינו דדרשו חז"ל (בבראשית רבה ר"פ פ"ח) והעתיקו רש"י ז"ל: "אחר הדברים האלה חטאו, לפי שהרגילה אותה ארורה את הצדיק בפי כולם לדבר בו, הביא להם הקב"ה סורחנם של אלו [שר המשקים ושר האופים] שיפנו אליהם ולא אליו", ודוק.

אבל עדיין קשה כי רש"י ז"ל עצמו פירש שרק **שנה אחת** ישבו השרים הללו בית הסוהר וכנ"ל, ואין דבר זה עולה יפה עם מה שרש"י ז"ל עצמו פירש "לפי שהרגילה אותה ארורה את הצדיק בפי כולם לדבר בו, הביא להם הקב"ה סורחנם של אלו שיפנו אליהם ולא אליו", ודוק. וגם כאן צריך לומר כמו שמצינו בשאר מקומות בפירושו רש"י ז"ל לתורה שמביא בפירושו שני מדרשים החלוקים זה על זה, וכמו שכתב הגאון באר שבע ז"ל בספרו צדה לדרך על התורה (פרשת בלק עה"פ ושני נערי עמו דקפ"ז ע"א): "וידוע מנהגו של רש"י ז"ל בפירושו לתורה שרגיל לפרש במקום אחד אחרי אגדה אחת, ובמקום אחר אחר אגדה אחרת" עכ"ל, והגאון רבי דוד פארדו ז"ל בספרו משכיל לדוד (פרשת כי תשא דפ"ב רע"ד) כתב: "ושמא כך מצא רש"י בשני מדרשים וכתבן, אף על גב דמי ששנה זו לא שנה זו, כך דרכו בכמה מקומות וכו', וכן בכמה דברים אורחיה בהכי וכמו שכתב הרא"ם ז"ל בכמה מקומות", ודברי הרא"ם ז"ל מצאתים בבראשית (א' א' ד"ה שאם), ושמות (כ"ג י"ט ד"ה ובג'), ודברים (ו' ה') ועוד. ועיין בזה בארוכה מפי סופרים וספרים בחיבורי הנכחי תורת יעקב לעיל (סימן ט) ודוק.

ובהא אתי שפיר, שמה שכתב רש"י ז"ל לפי שהרגילה וכו' הביא הקב"ה סורחנם וכו', אתי כמאן דאמר אחר סמוך, וסבירא ליה דאכן בבית הסוהר ישבו השרים עשר שנים וככתוב במדרש הגדול, ומה שכתב רש"י שהיו ימים במשמר דהיינו שנה לא אתי כסברת המאן דאמר דלעיל, דוק ועיין.

ב. בענין אסנת בת פוטיפר

י"ט ניסן תשנ"ב.

בראשית (מ"א מ"ה): "ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח, ויתן לו את אסנת בת פוטי פרע כהן און לאשה, ויצא יוסף על ארץ מצרים".

ופירש רש"י ז"ל: "פוטי פרע הוא פוטיפר ונקרא פוטי פרע על שם שנסתרוס" וכו'. [ועיין מה שכתבתי בס"ד בחיבורי כנסת חיים (סימן קכ"ו) על סיום דברי רש"י ז"ל].

ובתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל: "וקרא פרעה שמה דיוסף גברא דטמירן מפרסם, ויהב ליה ית אסנת דילידת דינה לשכם, ורביתה איתת פוטיפרע רבא דטניס לאינתו, ונפק יוסף שליט על ארעא דמצרים" ע"כ.

ומה שכתוב בתרגום המיוחס ליונתן ש"אסנת דילידת דינה לשכם, ורביהא איתת פוטיפרע וכו', כמנהגו נמשך התרגום המיוחס ליונתן אחרי מדרש פרקי דרבי אליעזר שכך דרשו שם (ר"פ ל"ח) עיין שם. [נועיין בחיבורי הנכחי (סימן ה' אות ב' וסימן ט"ז) שהראנו בעליל שכך דרכו של התרגום המיוחס ליונתן להמשך אחרי פרקי רבי אליעזר עיין שם וצרף לכאן].

וראיתי בפירושו התורה לרב סעדיה גאון ז"ל בראשית (ל"ד ב' בהערה) שכה כתוב שם: "יש מן המלעזים על כתיבי הקדש שטוען כי שכם בא על דינה והרתה וילדה בת ולא הזכיר הכתוב את שמה. ואני אומר שאין ראייה לטענה זו כלל אבל יש ראיות לבטולה ולאפסותה, והוא שהחשבון המדוייק שאותו מראים הכתובים והקבלה האמיתית מוכיחים שהיתה דינה בזמן שבא עליה שכם בת שמונה שנים וחודש אחד, וידוע שההריון והלידה נמנעים בגיל זה משתי סבות, האחת שאין לעלמה בגיל זה חומר הבא כנגד שכבת הזרע של האיש שמהם יחד יתהווה העובר ונגמר לא מאחד מהם, והשני קטנות הרחם בגיל זה ושמחמת קטנו לא יתכן שיתהווה בו עובר, אבל הביאה אפשרית בגיל זה וגם לפני כן בשנים מספר. ודבר הנמנע בטבע והחוש וסדר העולם מכחישו, לא יטעון שום אדם שיהיה, ואם יטען הרי דבריו בטלים ואפסותם ברורה" עכ"ל.

ובעניותי יש לי להבין דברות קדשו ז"ל הן בכלל והן בפרט, בכלל שהרי כך אמרו ז"ל בסנהדרין (ס"ט ב'): "בית שמאי סברי גמרינן מדורות הראשונים (שהיו מולידים בני שמונה, רש"י), ובית הלל סברי לא גמרינן מדורות הראשונים, בת שבע אולידא (לשלמה) בת שית, משום דאיתתא בריא תדע דהוה לה ולד מעיקרא".

ופירש רש"י ז"ל: "דאתתא בריא היא, אשה דרכה להיות בריאה וממהרת להזריע, ותדע דעל כרחך דאשה ממהרת, דהא הוה לה לבת שבע ולד מקמי שלמה, אותו שנולד ראשון דכתיב ביה כאשר מת הילד קמת ותאכל לחם".

ומפורש שבדורות הראשונים היו הנשים יולדות בהיותן קטנות, ובת שבע ילדה את שלמה בהיותה בת שש, ואיכא למאן דאמר שם שבת שבע ילדה את שלמה בת שמונה ע"ש. ומינה בקל וחומר לדינה שקדמה טובא לבת שבע, ויש לומר שהיו חזקות ובריאות מדור בת שבע, כי הדורות הולכים ונחלשים וחולשה ירדה לעולם כנודע.

ופלא בעיני מה שכתב הגאון מהרי"ש נתנזון ז"ל בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה תנינא ח"ג סימן ק"ד ד"ה והנה דל"ז ע"ג) שהיתה בת שבע אשה זקינה בשעה שנתעברה משלמה ע"ש, שהרי כאן במסכת סנהדרין מבואר לכאורה איפכא וכנ"ל, וכבר עמדתי על זה במאמרי בקובץ התורני מוריה (שנת תשד"מ גיון קמ"ט), וצולם בחיבורי כרם יעקב (סימן י"ז אות ס"ז) ע"ש, וכאן אני מוסיף שעכשיו (שנת שנת) נדפס ספר משנת יעקב לגאון רבי יעקב שור ז"ל ושם בקונטרס בעי חיי (דף י"ד) הובאו דברי הגאון מהרי"ש נתנזון ז"ל והוא עצמו כתב דבת שבע קטנה היתה וציין לסנהדרין דלעיל, ואם כן תגדל התימה שנמצא כי לכאורה סותר דבריו, וצ"ע.

ועוד יש להעיר מההיא דנדה (מ"ה א') דאותה גויה אמרה לרבינו הקדוש שהיא נשאת בת שש וילדה בת שבע, וקאמר תלמודא: "וקטנה מי ילדה, ותירצו אי בעית אימא אשר בשר חמורים בשרם, אי בעית אימא אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר", על כל פנים ללישנא

קמא הרי שקטנה בת שש ילדה ומדובר **בדורות האחרונים בזמנו של רבינו הקדוש**, ועיין עוד בממות (י"א א') ובדברי הרא"ם על התורה (ס"פ ויקהל) ושם בספר נחלת יעקב ודוק היטב.

עד כאן בכלל, והן בפרט יש להבין דברי רב סעדיה גאון ז"ל, שהרי **רבותינו** ז"ל הם הם שאמרו כן להדיא שדינה ילדה את אסנת, וכמפורש במסכת סופרים (ס"פ כ"א): "בת שש שנים היתה דינה כשילדה את אסנת משכם", ועיין שם בפירוש נחלת יעקב. [עוד מבואר במסכת סופרים שדינה היתה בת **שש** שנים ולא בת **שמונה** כדכתב רס"ג ז"ל, ועיין בספר סדר הדורות (דכ"ו ע"ב) עיין שם].

וגם רבותינו הראשונים ז"ל כתבו כן שדינה נתעברה משכם וילדה את אסנת, וזו לשון רבינו בחיי ז"ל בפירושו לתורה שם: "ואמרו במדרש כי אסנת בת דינה היתה משכם בן חמור, ולפי שגרשה יעקב מביתו והושיבה בתוך סנה אחד לכך נקראת אסנת, מה עשה יעקב קשר לה כתב בצוארה וכתוב בו כל המדבק ביך מדבק בזרעו של יעקב. ויוסף שנשאה ראה הכתב ההוא והצניעו, והוא שאמר לאביו (בראשית מ"ה) בני הם אשר נתן לי אלהים בזה הראה לו הכתב הזה. ומה שכתוב בת פוטיפרע, מפני שגדלה בביתו, שכן דרשו רז"ל כל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו". והשוה למדרש אגדה על התורה שם (מ"א מ"ה) ועיין גם ילקוט שמעוני בראשית (פרשת וישב רמ"ז קל"ו) עיין שם.

והרב החזקוני ז"ל שם כה כתב: "ויתן לו את אסנת בת פוטי פרע הוא פוטיפר, כמו שפירש רש"י וכו', ועל ידי שגדלה בביתו נקראת בתו, כמו שמצינו במשה רבינו דכתיב אלה בני בתיה בת פרעה, לפי שגדלתו נקרא על שמה. כדאיתא במדרש בת דינה משכם היתה [אסנת] ובקשו להרגה בני יעקב אבינו, בא יעקב אבינו ותלה לה קמיע בצוארה וגירשה מביתו, והחביאה עצמה בין הקוצים והברקנים ועל שם הסנה נקראת אסנת, ובא גבריאלי והביאה למצרים לפני אשת פוטיפר וגדלתה, וכשבא יוסף למצרים יצאו כל הנשים לראותו מחמת יופיו, כדכתיב בנות צעדה עלי שור וכל אחת זורקת לו חפץ או תכשיט, וזו לא היה לה מה לזרוק, וזרקה לו הקמיע שבצוארה, ונסתכל בו יוסף שהיתה בתו של יעקב ונשאה לו לאשה" עכ"ל.

וראיתי בהגהות אשירה לה' בחיי על רבינו בחיי (שם) שציין לעיין עוד בזה לדברי רבותינו בעלי התוספות בקובץ "דעת זקנים" ובקובץ "הדר זקנים", ובדברי הגאון חיד"א ז"ל בספרו חומת אנך (מקץ אות ז) בשם צדה לדרך בשם מדרש ע"ש וצ"ע.

ומצאתי במדרש תדשא (פרק כ"א) מצאתי שאסנת היתה גיורת ונשאה יוסף ע"ש, ונראה דאתי כאומר שאסנת היתה בת פוטיפר ממש והוא אביה מולידה, עיין במדרש בראשית רבה (פפ"ה ס"ב) ושם במתנות כהונה, ועוד שם (פפ"ט ס"ה) ובפירוש מהרז"ו שם ודוק.

והנראה לי בביאור הענין דכל זה לא נעלם אותו גאון האדם הגדול בענקים רב סעדיה ז"ל שאלמלא הוא היתה משתכחת תורה מישראל כעדות הרמב"ם בסוף אגרת תימן, ולא כתב מה שכתב אלא לצורך שעה דאז שרצו כת הקראים שר"י ולסתום פיו של אותו מלעזי כתב כן וכמפורש בדבריו, אבל אף הוא מודה לכל האמור ועיין.

וההיא שסנהדרין שהבאתי שהיו נשים דאז מולידות כשהיו קטנות צריך לומר דהוא על דרך זרות, ולא היה דבר רגיל ומצוי שלכתחילה יסמכו על זה, וכן מתבאר להדיא בדברי רבינו

אלעזר מגרמייזא ז"ל בעל הרוקח בפירושו לתורה (ס"פ תולדות דף ר"ב), וכן ראיתי בדברי רבותינו הראשונים הרמ"ה והר"ן לסנהדרין שם, הובאו בספר מרגליות הים סנהדרין (שם אות ה'), ועיין היטב בדברי בעל מדרש הגדול (פרשת פקודי דף תשמ"ט) מה שכתב גבי בת שבע, ובהערות שם, ועיין ירושלמי יבמות (פ"י סה"ז) ולרמש"ש ז"ל בספר מבחר כתבים (דף ק"ט), ובחיבורי הנכחי (סימן כ"ח) ודוק.

ג. בענין וימצא הגביע באמתחת בנימין

תשנ"ב.

בראשית (מ"ד י"ב): "ויחפש בגדול החל ובקטן כלה, וימצא הגביע באמתחת בנימין", ועיין בתרגומים ומפרשים.

ושמעתי מידידי היקר, מוקיר רבנן, ואיהו גופיה צורבא דרבנן, רבי אברהם חודידה נר"ו ששמע מפי קדשו של הגאון רבי יעקב מוצ'פי זצ"ל שאמר בשם מדרש חז"ל דגם גבי הא דכתיב "וימצא הגביע באמתחת בנימין" (בראשית מ"ד י"ב), וקיימא לן אין אומרים וימצא אלא לדבר האבוד ונמצא, שבשעה שמצאו אנשי יוסף את הגביע אצל בנימין, אמר להם יהודה הראו לי הגביע והביאו לו, נטלו יהודה וזרקו ככל כחו לאפסי ולקצוי ארץ ונעלם הגביע, ואמר להם יהודה אין לכם שום ראיה שהגביע נמצא אצלנו, אבל עוד הם מדברים בא מלאך והחזירו שוב לגביע לאמתחת בנימין, והיינו דכתיב **וימצא** הגביע, אין אומרים וימצא אלא לדבר האבוד ונמצא, עד כאן שמעתי ממנו הי"ו. [ובכ"א שבט תשנ"ה נח נפשיה דהיקר רבי אברהם חודידה ז"ל, ויהי רצון שיהיו דברי התורה לעילוי נשמתו תנצב"ה].

ואפשר להוסיף דהיינו דקאמר יהודה: "מה נאמר לאדני מה נדבר ומה נצטדק האלהים מצא את עון עבדך", **ומצא** דייקא דרמז להאמור לעיל ודוק.

ולפי שעה נעלם ממני ולא מצאתי היכן מקור מדרש זה שדרשו כן רז"ל להדיא, אבל בס"ד מקור נפתח לדבר זה הנני להביא, שהנה היום יום פורים דמוקפין תשנ"ב הייתי לומד במדרש "פנים אחרים" על מגלת אסתר, וראיתי שם (דל"ג ע"א) שכה דרשו רבותינו ז"ל: "והיה בגתן ותרש עומדין ומשיחין, ולא היו יודעים שמרדכי מיושבי לשכת הגזית היה, והיה יודע בשבעים לשון, ושמע אותם שהיו אומרים נטמין נחש בקיתון המלך ויעמוד וישתה וימות, ושמע מרדכי הדבר וכו', ויבוקש הדבר וימצא, יש אומרים שמעו בגתן ותרש שנאמר הדבר למלך והעבירו הנחש מתוך הקיתון, וברא הקב"ה נחש אחר לתוך הקיתון בשביל מרדכי, לכך נאמר ויבוקש הדבר וימצא, אין אומרים וימצא אלא לדבר האבוד ונמצא, שנאמר או מצא אבידה".

ומבואר יסוד בלשון הקודש, והוא, דלשון מציאה אינו נופל אלא לדבר **שהיה ונאבד וחזר ונמצא** כנ"ל בדרשתם ז"ל במדרש פנים אחרים, ומינה נמי גבי האי קרא **וימצא** הגביע באמתחת בנימין", דלפי המדרש הנ"ל היינו דכתיב וימצא כי אחר שזרק יהודה הגביע ואבדו, חזר ובא הגביע והיינו וימצא, שאחר שנאבד חזר ונמצא ודוק היטב.

ועוד תראה שם במדרש פנים אחרים (פ"ו ס"א): "וימצא כתוב יש אומרים אליהו בא וכתבן מפני מה שכן כתיב וימצא כתוב ואין אומר וימצא אלא למה שאבד", וברור שגם דרשה זו מיוסדת על היסוד הנ"ל דלשון מציאה אינו נופל אלא לדבר **שהיה ונאבד וחזר ונמצא** ודוק היטב. **ועם** יסוד זה דלשון "מצא" אינו אלא על דבר שהיה ונאבד וחזר ונמצא כנ"ל, הנני להאיר יאירו לנו עוד מקראות בס"ד.

בראשית (כ"ו י"ט): "וחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם באר מים חיים, ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק לאמור לנו המים וגו', ובתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל תרגם: "ונצו רעוותא דגרר עם רעוותא דיצחק למימר לנא מיא והוה צבי (רצון) מן שמיא ויבשת, ובכך אהדרו יתה ליצחק ונבעת" עיין שם.

ומבואר שהבאר שעבדי יצחק חפרו בתחילה נתנה מים, ואחר כך כאשר רועי גרר רבו עליה, התייבשה הבאר, ואחר שהחזירוה ליצחק שוב נבעה מים כנ"ל, ויש לומר דמלישנא **דוימצאו** שם באר מים נפקא, שהרי קיימא לן "אין לשון מציאה נופל אלא דבר שהיה ונאבד וחזר ונמצא", ועל שם סוף הענין אפיק קרא בלשון ונמצא, ועיין בפירוש יהונתן שם מה שכתב **ואני הנלע"ד** כתבתי בס"ד.

ושם (ל"ח כ"ה): "והיא [תמר כלת יהודה] מוצאת להשרף והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה וגו'.

ובמדרש בראשית רבה שם (פפ"ה ס"א): "היא מוצאת, אמר רבי יודן מכאן שנאבדו והמציא הקב"ה אחרים תחתיהן, היך מה דאת אמר או מצא אבדה", וכתב רבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה שם: "ובתרגום ירושלמי על היא מוצאת הזכיר כי ס"מ הוא החביא אותם כדי שלא תמצאם ותשרף, ותמר בקשה רחמים לפני הקב"ה להמציא לה שלשה וינצלו שלשה ואז תתן לו שלשה, ורמז הקב"ה לגבריאל והחזירם לה והשליכתם לרגלי הדיינים, וזהו שאמרה לו הכר נא למי החותמת והפתילים והמטה", ועיין בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל שם ובתרגום ירושלמי.

הרי שרז"ל דרשו לשון מוצאת מלשון מציאה, ולהאמור דקיימא לן "אין לשון מציאה נופל אלא דבר שהיה ונאבד וחזר ונמצא", אם כן מאי נדרוש בה, לכך אמרו שאכן נאבדו וחזרו שוב או הם עצמם כמדרש שהביא רבינו בחיי ז"ל, או אחרים תחתיהם כדרשת רבי יודן ודוק היטב.

ועיין בחיבורי טוב להודות ח"א (סימן ט"ו), ומה שכתבנו ביסוד זה "אין לשון מציאה נופל אלא דבר שהיה ונאבד וחזר ונמצא", ובביאור מחלוקת הבבלי מגילה (י"ג ב) בקרא ויבוקש הדבר וימצא עם מדרש פנים אחרים הנ"ל, ועיין בהוספות בסוף הספר שם.

ואם נימא שנחלקו רז"ל בבבלי ובמדרש הנ"ל גם בהא, יובן מדוע הבבלי במגילה (ט"ו סע"א ורע"ב) דרש קרא דוימצא כתוב דשמי מוחק וגבריאל כתוב מלישנא ד"כתוב" ולא כתב, ולא כמדרש פנים אחרים דמקרא דוימצא היה אפשר לדורש לדורשו, עיין שם היטב, ואי"ה יתבאר עוד.

תדפיס מספר שנות חיים כת"י - ענייני אריכות ימים

סימן כה

ברכת התורה

דמתחילה היינו תחילת למודו, ולבסוף היינו אחר שטרח בה ושנה הרבה ולמדה וגרסה, וכן מפורש יותר בדברי רש"י קידושין (ל"ב ב' ד"ה ובתורתו יהגה) ע"ש.

ואני אומר שיש לומר כוונה אחרת בדברי רבא מהו בתחילה ומהו בסוף, על פי מה שאמרו בברכות (ל"ה ב') רבי לוי רמי כתיב לה' הארץ ומלואה, וכתיב השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם, לא קשיא כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה. הרי שעל ידי הברכה זוכה בדבר שהוא מברך עליו שיהיה שלו.

ועל דרך זה אני מפרש דברי רבא הנ"ל, "בתחילה" פירוש קודם שבירך ברכת התורה נקראת התורה תורת ה', ו"לבסוף", היינו אחר שבירך ברכת התורה, זוכה בה להיות שלו ונקראת תורתו.

והנה בעוד שלא זכה האדם בתורה להיות נחשבת שלו ודאי הוא שוכח, דלא עדיף ממש רבינו ע"ה שקודם שניתנה לו התורה במתנה היה לומד ומשכחה, אבל על ידי הברכה הוא זוכה בה וקונה קנין תורה להיות נחשבת שלו, אינו שוכח ומתקיים תלמודו בידו. ומעתה זה היה כוונת בעל הלכות גדולות שכתב ברכת התורה בתחילת ספרו, כדי שהלומד בו אחר שבירך יתקיים בידו להיות לזכרון תמיד "על"ק. זיע"א.

ועכשיו עלה בדעתי בס"ד דהני תרי מיילי שייכי אהדדי, שהרי לעיל כתבתי לדקדק מדברי רז"ל במדרש דברים רבה

מדרש דברים רבה (פ"ח ס"ב): "רבנן אמרי, אמר הקב"ה אם ברכת את התורה לעצמך אתה מברך, מנין שנאמר **כי בי ירבו ימין ויוסיפו לך שנות חיים**", ופירש בעץ יוסף שם: "בזאת הברכה שמברך על התורה מחמת חביבות התורה, בזה מברך לעצמו, וכמו שאמרה התורה כי בי [כשתדבק בי] ירבו ימין, כלומר שימין יהיו מרובים, ויוסיפו לך שנות חיים, שהם שנים טובות של פרנסה ועושר".

ויש לי ללמוד מכאן שברכות התורה מביאות וגורמות אריכות ימים ושנות חיים ודוק.

והנני לקבוע כאן בס"ד מרגלית יקרה שמצאתי בדברי רבינו גדול האחרונים בעל נודע ביהודה זצ"ל, בספרו צ"ח על מסכת ברכות (ס"ד א'): "עיקר תכלית הלימוד הוא על מנת שיהיו הדברים על לבבו לזכרון ולא ישכחם, כי השוכח מה תכלית תועלת בא לו בלימודו.

ולדעתי ברכת התורה היא סגולה נפלאה שלא ישכח מה שילמוד, וסמוכות שלי לסגולה לזו, ממה שאמרו במסכת נדרים (ל"ה א') אמר רבי יוחנן בתחילה היה משה למד תורה ומשכחה, עד שניתנה לו במתנה, שנאמר ויתן אל משה וגו', הרי שאם התורה היא של הלומד במתנה אינה משכחה. ובמסכת עבודה זרה (י"ט א') אמר רבא בתחילה נקראת [התורה] על שמו של הקב"ה, ולבסוף נקראת על שמו, שנאמר בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה, ופירש רש"י: נקראת על שמו, של תלמיד שטרח בה. משמע מדברי רש"י

כתב: כל השוכח דבר אחד ממשנתו מתחייב בנפשו, והיינו משום דגורם קללה לנפשו, ארוך אשר לא יקים דברי התורה הזאת לעשות אותם", ועיין בחיבורי הנכחי לקמן (ערך קללה) ודוק.

ולמדנו ששכחת התורה גורמת ומביאה מיתה לאדם רח"ל, ואם כן ברכות התורה שסגולתן שלא ישכח התורה כנ"ל מדברות הגאון נודע ביהודה ז"ל, יפעלו שלא ישכח התורה, וממילא לא יבוא לידי מיתה, שהרי אינו שוכח התורה ויזכה לחיים, והיינו נמי טעמא דברכות התורה מאריכין חייו של אדם ודוק היטב.

וכתב בספר חתם סופר אבות (פ"ג מ"ח): "השוכח על ידי אונס שתקפה עליו משנתו, אין הכי נמי כי יזכירוהו ה' ולא יענש ח"ו, דאם עזרו ה' ללמוד בתחילתו - איך לא יעזרהו להזכירו ולהחזיר לו אבירתו, אמנם היושב ומסירם מלבו, אז אם תעזבני יום יומיים אעזבך, הא למה זה דומה למאבד עצמו לדעת רח"ל, שזה בודאי לא יקום ליום התחיה, הכי נמי השוכח בשאט נפש" עכ"ל.

שסגולת ברכות התורה להאריך שנות חיים, ורבינו הנודע ביהודה ז"ל לימדנו להועיל שסגולת ברכות התורה שלא ישכח תלמודו, ויש להסביר עם מה ששנינו במסכת אבות (פ"ג מ"ח): "כל השוכח דבר אחד ממשנתו, מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו", ועיין בדברי המפרשים שם, ובעירובין (ג"ד א') אמרו: "תנא תלמיד אחד היה לרבי אליעזר שהיה שונה בלחש, לאחר שלש שנים שכח תלמודו, תנא תלמיד אחד היה לו לרבי אליעזר שנתחייב בשריפה למקום, אמרו הניחו לו אדם גדול שמש, אמר ליה שמואל לרב יהודה שיננא פתח פומיך קרי, פתח פומיך תני, כי היכי דתתקיים ביך ותוריך חיי, שנאמר כי חיים הם למצאיהם ולכל בשרו מרפא, אל תקרי למצאיהם אלא למוציאיהם בפה", ע"ש.

ומהרש"א ז"ל שם כתב: תלמיד אחד וכו' שנתחייב שריפה למקום כו'. נראה דשייך אדלעיל שתלמיד אחד שכח תלמודו ועל ידי זה נתחייב שריפה למקום, כמו ששנינו השוכח דבר אחד מתלמודו מתחייב בנפשו" עכ"ל, ובחידושי חתם סופר שבועות (ל"ו א')

סימן כמ

בשורה טובה

ואנן קיימא לן דגמילות חסדים מאריכה ימים וכמפורש בירושלמי פאה (פ"א ה"א ד"ד ע"א) ובדבר הזה תאריכו ימים זה גמילות חסדים", ועיין בחיבורי ויחי יעקב (סימן מ"ב), ובחיבורי הנכחי (ערך ביקור חולים, וערך צדקה, וערך קובר מתים, וערך שילוח הקן), וצרף לכאן.

וזו לשון הגאון חיד"א ז"ל בספרו עבודת הקודש (צפורן שמיר סימן י"א אות קע"א):

כתב בספר הקדוש פלא יועץ (ערך בשורה): "אם יודע בשורה טובה לחבירו מהר ימהרנה לו וחיתה נפשו בגללו, ולמצוה תחשב לו, ומה גם לבשר איש צדיק, שהגורם שתחיה רוחו **חיים יוסיפו לו**, ומצוה תחשב לו, צא ולמד מסרה בת אשר על שבשרה ליעקב שיוסף חי זכתה להכנס בחיים לגן עדן כדאיתא בתרגום יונתן (בראשית מ"ו י"ז) וזה נכלל בגמילות חסדים" עכ"ל.

כנ"ל, שהוא איש חי, וכדכתב הגאון המופלא רבי משה דוד וואלי ז"ל בספרו כסא נכון על ספר מלכים (דף קמ"ז): "ויאמר אליהו חי ה' צבאות אשר עמדתי לפניו כי היום אראה אליו, דהא "חי" ושמא דא דרגא דיליה ממש, כי היום אראה אליו לפי שדרכן של צדיקים למהר על בשורה טובה" דוק והבן.

עוד כתב בספר פלא יועץ שם: "לא טוב עשו העצלים שבנסעם לדרכים, אין כותבים אגרות לקרוביהם ולאנשי ביתם להודיעם את שלומם, ונפשם ברעה תתמוגג לפי רוב האהבה כדאמרי אינשי יבוא לאויב מה שחושב לאוהב, בודאי עתידים ליתן את הדין, והאיש אשר הוא טוב, ידיו רב לו לכתוב בכל מעבר ובהרבה דרכים כדי שיגיעו לידם אגרותיו, אם לא כולם מקצתם, ויזכיר את בני עירו הנמצאים אצלו, ומצוה על כל מי שיגיע אגרת לידו שיטרח בגופו וממונו, לשלחה ולהריצה ולהגיעה ליד הבעלים, ולמצוה רבה תחשב לו, כי לפעמים נפש הוא משיב, וכמה מצות הוא מקיים גמילות חסדים, ומצות ואהבת לרעך כמוך, ועביד ומהני לשמח לב אומללים ולהחיות לב נדכאים, וישא ברכה מאת ה'" עכ"ל.

והגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל בספרו זכירה לחיים ח"ב (פרשת בראשית ד"ג ע"ג) למד ממה שאמרו במדרש שם "טעין כתבין בישינ על יהודאי" וכו' שמזה ילמד האדם לזרו עצמו להוליך כתבים טובים [ר"ל אגרות ומכתבים] דמלבד שהוא שליח מצוה ושליחי מצוה אינן ניזוקים (פסחים ח' ב'), עוד בה דמרובה מידה טובה, **ויזכה לאריכות ימים**, וינצל ממותה משונה רח"ל ע"ש.

"אם ידעת בשורה טובה לחבירך, מהיר ימהרנה לו את בשיר במדביר, וחיתה נפשו בגללך, כי המבשר טוב משיב הרוח, וכל קבל דנא הזהר מלבשר בשורה רעה, ואם ידעת דבר רע או שמועה רעה, לא ישמע על פיך, כי אתה גורם נזק גדול, שהשומע יתעצב וימעט בעבודת ה', והעון תלוי בך, וכתוב מוציא דבה הוא כסיל".

ומפורסמים דברי המגיד הגדול מטשרנוביל ז"ל בספר מאור עינים (פרשת ויצא דף ס"ט): "איש המגיד בשורה טובה, נתלבשה בו בחינת ניצוץ אליהו ממש, כי הוא המבשר כל הבשורות טובות שבעולם רק שמתלבש בהמגיד ההוא, כי בחינת אליהו הוא מששת ימי בראשית רק שנתלבשה אחר כך בפנחס כנודע, ולכן כשמזדמן להגיד איזה בשורה טובה מתחזק כל אחד ואחד לרוץ ולהגיד, כי נשמתו מרגשת בחינת אליהו ורוצה להכניסו בתוכו, אף שאין בני אדם מרגישים בזה מכל מקום מזליה חזי, ואם היה לו דעת היה יכול להתחיל לעבוד את ה' בבחינת אליהו שנתלבשה בו אז, וילך בה ממדריגה למדריגה גדולה. וגם האיש שנתבשר הבשורה נכנס בו הניצוץ אליהו בקרבו ונתרחבה דעתו, גם כן יוכל לידבק בנקל אל הבורא יתברך", ובמאמר כסא אליהו הנביא (אות ד' דף כ"ז) הביא כן גם מספר דגל מחנה אפרים (סוף דרוש לפורים) ומספר המידות (ערך בשורה אות א') דכל המבשר בשורות טובות נתלבש בו אליהו הנביא ע"ש, וכן ראיתי בספר קול שמחה (פרשת וירא אות ה') ע"ש.

ויש לומר דזה גופיה מקנה חיים למבשר טוב, כי נתלבש בו אליהו הנביא זכור לטוב

סימן ל

גבאי צדקה

ומדבריו ז"ל יש ללמוד דיכול אדם לסרב ולהתמנות להיות גבאי ופרנס, דדווקא התם שכבר קבל עליו להתמנות אם יסכימו עליו חבריו, אמר הרשב"א ז"ל דאינו יכול לסרב וכופין אותו, אבל כל שלא קבל עליו להתמנות, אלא חבריו באו והציעו לו המינוי, והוא מסרב לית לן בה, וכיוצא בזה מתבאר להדיא משו"ת צמח צדק (ס"ס מ"ד) ע"ש.

עוד ראיתי בכנסת הגדולה יו"ד (סימן רל"ט הגב"י אות ה') שכתב משם שו"ת הרמ"ע מפאנו (סימן מ"ח) מי שנשבע שלא להיות פרנס על הציבור שבועה חלה עליו ודוק.

ובעת מצאתי לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו גנזי חיים (מערכת מ' אות צ"ב) שדבר בענין זה והנני להביא כל דבריו: "מי שאינו רוצה לקבל עליו עול ציבור ולהיות ממונה על הקהל - עיין בספר צמח צדק (סימן מ"ד), ותשובות אבן השוהם [סימן ט"ל], ורשב"א ח"ה (סימן רפ"ה), רמ"ע (סימן מ"ח) והובא בכנסת הגדולה יו"ד (סימן רל"ט הגב"י אות ה') ובתשובותיו בעי חיי יו"ד (סימן ר), ושו"ת מהרימ"ט ח"ב (יו"ד סימן מ"ח) דמאחר שקבלו עליהם את המינוי אינם יכולים להסתלק, והסכמת עירנו אזמיר יע"א דמי שמסרב במינוי להיות ממונה על הקהל, חייב לתת קנס לכוללות העיר סך חמש מאות אותמן, וזה במינוי הממונה, אבל במינוי המעריכים מעולם לא ראינו ולא שמענו מי שסירב ומיאן בזה, **כי קבלה בידם דמי שאינו מקבל להיות מעריך לא עלתה לו, ולכן מעולם לא בא לידי מידה זאת ולא יהיה מי שסירב בדבר, ועיין תשובת**

כתב הגאון מהרש"ם ז"ל בדעת תורה יו"ד (סימן רנ"ז סעיף ב', דכ"ו ע"א): "נשאלתי במי שמינהו גבאי והוא אינו רוצה, אם מותר לו לעכב ולמנוע את עצמו נגד רצון הציבור. והשבתי דלפי מה שאמרו בברכות (ג"ה א' כצ"ל) שלשה דברים מקצרין ימיו של אדם, מי שנותנין לו כוס של ברכת המזון לברך ואינו מברך דכתיב ואברכה מברכך, ומי שנותנים לו ספר תורה לברך דכתיב כי הוא חייך ע"ש, ומבואר בהמונע עצמו מזה נענש, והרי הכי נמי אמרו במדרש ויקרא רבה (פכ"ה ס"א): "רב הונא אמר אם נכשל אדם בעבירה חייב מיתה בידי שמים מה יעשה ויחיה, אם היה למוד לקרות דף אחד יקרא שני דפים, ואם אינו למוד לקרות ולשנות מה יעשה ויחיה, ילך ויעשה פרנס על הציבור **וגבאי של צדקה והוא חי**", ולפי זה המונע את עצמו מזה נענש דהוי כמו שנותנים לו כוס של ברכה וכו"ל ומונע את עצמו דמקצר ימיו ואסור למנוע". ודפ"ח.

ולפי הנראה השאלה היתה במי **שרוצים** למנותו לגבאי והוא אינו רוצה, ולא במי **שכבר נתמנה** לגבאי ואח"כ מסרב, והלשון קצר ודוק.

וראיתי בשו"ת הרשב"א ז"ל ח"ה (סימן רפ"ה) שכתב: "ועל האיש ההגון שהוציא מפיו לשון ארור למי שימנה אותו [פרנס וגבאי], אומר אני שלא הגון הוא בדבר הזה, כי כבר קבל עליו להתמנות אם יסכימו עליו חבריו וגוערין בו, וכל שכן שקלל את הרבים, וקללת חנם ושגוען היא זאת, ולא תבוא, ואם יש מי שיחוש לו, יכריחוהו ויתיר, וכגון זה כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, דמצוה לשמוע דברי חכמים" ע"ש.

וראיתי בספר ישמח משה (פרשת שלח דנ"ה ע"ג אות ד) שכתב: "איתא בסנהדרין (י"ז א') הטל עליהם צרכי ציבור, ופירש **זקני המהרש"א ז"ל** הטל עליהם צרכי ציבור ויהיו עצבים ויהיו כלים מאליהם, דאין הנבואה שורה מתוך עצבות ע"ש. ותמה אני על עצמי, שהרי כך כבר פירשו **התוספות**, על אתר שם, ועיין מהרש"א שם.

עבשיו מצאתי לגאון מהרש"ם ז"ל בספרו משפט שלום חושן משפט (סימן רל"א קונטרס אחרון לקונטרס תיקון עולם אות א', ד"צ ע"ב) שגם שם כתב שנשאל במי שהקהל רוצים למנותו לגבאי אם יכולים מן הדין לכופו, והשיב שבש"ת אבן השהם (סימן ט"ל) האריך להוכיח שאינם יכולים לכופו, והוא כתב ראייתו ממדרש ויקרא רבה דלעיל, וסיים: "ומבואר שלהיות גבאי צדקה גורם אריכות ימים, והמונע עצמו מזה גורם לעצמו קיצור ימים, אבל מכל מקום נראה שאם הוא למוד ללמוד תורה ועל ידי מינוי זה יתבטל מלימודו, שרי להמנע, שהרי הלימוד עצמו בוודאי גורם חיים, וכמפורש במדרש שם" עיין בו, ועיין לו בש"ת מהרש"ם ח"ו (סימן י" די"א ע"א) ודוק היטב.

ומכאן אנחנו למדים שצדקנו במה שכתבנו לבאר דבריו בדעת תורה יו"ד הנ"ל דלא מיירי במי **שכבר נתמנה** לגבאי, אלא מדובר במי **שרוצים** למנותו ועדיין לא נתמנה ודוק. [ונתבארו הדברים היטב בס"ד במהדורה בתרא לסימן זה, ועיין בספר הדרת קדש שוורץ].

ולמבואר כאן משם מדרש חז"ל וכל הנ"ל, שמי שהוא גבאי צדקה בזה זוכה לחיים ואריכות ימים, ביארתי בס"ד במקומו מדוע **רבי ינאי** היה גבאי צדקה כמפורש להדיא

רשב"א ח"ג (סימן תי"ז) הביא דבריו בבית יוסף יו"ד (סימן רכ"ח) בשם הריב"ש, וחקרי לב חו"מ (סימן כ"ד דל"ו ע"ג), וש"ת זקן אהרן (סימן ל"ו), ועיין מה שכתבתי בתשובה במקום אחר בס"ד עכ"ל.

הרי דכל רז לא אניס ליה, ועין קדשו כבר ראתה כל שהבאנו זיע"א, ולא ידעתי מדוע הגאון מהרש"ם ז"ל קיצר כל כך, ויש לעיין בכל הציונים שציין הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל, וכעת לא איסתייעא מילתא.

וברור שמה שכתב הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל דקבלה יש בידם דמי שאינו מקבל להיות מעריך (דהיינו גבאי) **לא עלתה לו**, כוונתו לומר דלא עלתה לו **שנתו**, ולפי דברי הגאון מהרש"ם ז"ל מצאנו שורש לקבלה זו בדברות חז"ל במדרש הנ"ל ודוק.

ודע דמטו משמיה דהגאון המובהק רבי אליהו חיים מייזל מלודז ז"ל שאמר שיש להביא ראייה שמי שכבר נתמנה להיות גבאי, אי אפשר לו להתפטר מגבאותו, ומהידי דסנהדרין (י"ז א') יליף לה, דאיתמר התם דבשעה שראה יהושע את אלדד ומידד מתנבאים במחנה, אמר למשה רבינו אדוני משה כלאם, דהיינו הטל עליהם צרכי ציבור והם כלים מאליהם, ופירשו התוספות ז"ל שם דמתוך שיהיו טרודים בצרכי ציבור לא יוכלו להתנבא, כי קיימא לן אין הנבואה שורה אלא מתוך **שמחה**, והעוסק בצרכי ציבור משולל שמחה ע"ש.

והשתא אי נימא דפרנס וגבאי יכול להתפטר מתפקידו, אם כן מה עצה היא זו שאמר יהושע למשה, והלא אם ירצו אלדד ומידד יתפטרו מפרנסותם וגבאותם, ושוב תשרה עליהם נבואה, אלא שמעת מינה דמי שכבר נתמנה לגבאי אי אפשר לו לרדת ולהתפטר ממנה, כך שמעתי משמו זיע"א.

ד"המונע את עצמו מזה להיות גבאי נענש - דהוי כמו שנותנים לו כוס של ברכה ומונע את עצמו מזה, דמקצר ימיו ואסור למנוע" כלשונו, ומפורש לו בשו"ת מהרש"ם ח"ו סימן י' הנ"ל דמניעה מעשיית מעשה טוב הוי כעשיית מעשה רע ע"ש, אם כן כל המונע עצמו מדבר המאריך ימים, או על כל פנים מצוה המאריכה ימים, ולדוגמא המקדש על היין שמאריך ימים כדאמרו בפרקי רבי אליעזר (פי"ח דמ"ב ע"ב) ועיין מגילה (כ"ז ב), או המדליק נרות שבת בשמן זית שמאריך ימים כדכתיבנא בחיבורי ויחי יעקב (סימן מ"ט), נאמר כן דאסור לו למנוע עצמו מזה, ולא יקדש על הפת, ולא ידליק שמן אחר, "דהוי כמו שנותנים לו כוס של ברכה ומונע את עצמו מזה, דמקצר ימיו ואסור למנוע", והוא תימה, ועיין בחיבורי ויחי יעקב (סימן ט"ז), ובהסכמת הגאון רבי יששכר דוב גולדשטיין שליט"א לספר והארכת ימים עיין שם היטב.

ברש"י ערכין (ו' א'), כי רבי ינאי היה כהן מבית עלי, כמפורש בירושלמי תענית (פ"ד ה"ב ד"כ ע"ב) ועיין באריכות בספר עלי תמר שם (דשס"ז ע"א), והרי על בית עלי נגזר שימותו צעירים כבני שמונה עשרה כאומרם ביבמות (ק"ה א'), ועיין ראש השנה (י"ה א'), ורש"י סנהדרין (י"ד א'), לכן רבי ינאי קיבל על עצמו משרה זו של גבאי צדקה שבזה יזכה לאריכות ימים, וכמו שעשה האמורא רב כהנא שגם הוא היה כהן מבית עלי, שהיה מאריך בתפילה כדי שיזכה לאריכות ימים, כמפורש בירושלמי ראש השנה (פ"ב ה"ה ד"ג ע"א), ונתבאר היטב במקומו בס"ד. ועיין בחיבורי הנכחי (ערך ענוה, וערך חילול ה' אות ג', וערך ענוה) עיין שם. [ובהא דרבי ינאי שהיה גבאי צדקה כנ"ל, תבין היטב עובדא דרבי ינאי עם ההוא שנתן צדקה בפרהסיא בחגיגה (ה' סע"א), עין שם].

עוד דע שלפי דברי הגאון מהרש"ם ז"ל בספרו דעת תורה יו"ד ומשפט שלום חו"מ הנ"ל

סימן לא

גידול שערות

(א'): "הדואג כאשר לא יעשיר ולא יקום חילו כתאות נפשו, חייו צער על שלא השיג כל חפצו, והדאגה מקצרת החיים, נמצא מצטער על עולם שאינו שלו, אבל השמח בחלקו לא ידאג על מה שלא קנה וימלט מן הדאגה ויחיה חיי שלוה", וכן הוא בספרו כד הקמח (ערך ענוה), ובביאור הגר"א משלי (י' כ"ז): "כאשר האדם תמיד ביראה ופחד חייו אינם חיים, ויכול למות מן הדאגה בימים מועטים", ועיין בחיבורי הנכחי לקמן (ערך דאגה) וצרף לכאן.

כתב רבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה במדבר (ו' ב'): "לפי שגידול שיער מוליד הדאגה" ע"ש.

ולפי זה יש להזהר מאוד שלא לגדל שערות, אחר שהוא מוליד הדאגה ודאגה מקצרת ימי האדם, וכמו שכתב רבינו בחיי ז"ל עצמו בביאורו לתורה שמות (ל' י"ב): "לפי שהדאגה והיראה מחלישין כח האדם בדרך הטבע ומקרבים ימי מיתתו", ועוד כתב שם ויקרא (א'

סימן לב

גמות הרוח וגאווה

ואם גם עלתה לו תאותו להיות ראש או מורה צדק לעדתו, אך בעבור גאותו כולם נחשבים לאין כנגדו ומזלזל בכבוד הבריות, גם זה היא סיבה לקיצור ימיו ושנותיו רחמנא ליצלן, ועבירה גוררת עבירה, שרצונו תמיד להיות מן המנצחין ולא מן המנוצחין אין מבחין בין טוב לרע, בין אם היא ישר או לאו, רק להעמיד ניצוחו ומקלקל הדינים, ומעוות המשפטים ישרים, וזהו ידוע שהטיית הדין מטה את האדם בפתאום מכף חיים לכף המות.

ועוד בעבור היותו בעל גאווה, מרחיב פיו גם נגד תלמידי חכמים שבאו להוכיח אותו על דבריו ודרכיו המכוערים, ובאשר שהחטא זה מצוי בעו"ה בהרבה בני אדם, ובפרט ראשי ופרנסי הקהילות הולכין מתגברין, עד שבאו לכלל מצערי רבנן - ופתאום נכרים בגחלתן, ועוברים מן העולם כצל עובר.

ונוסף על זה גם כן הוא בכלל מצערי רבנן למשול עליהם בכח, ובא וראה המצער הבריות הרי הוא מכניס עצמו בסכנות גדולות, ואף המצער בהמה חיה ועוף, יש לו עונש, כי אין שום דבר שאין לו מזל, והמזל של המצטער מקטרג עליו, ומכל שכן שיש לו עונש גדול המצער תלמיד חכם, עד כאן מספר קב הישר, ועיין שם שהאריך.

ולמהרח"ו ז"ל בספרו עץ הדעת טוב (פרשת שופטים) ראיתי שכתב: "המתגאה וגס לבו בהוראה, טועה בהוראתו, ומסיר עצמו מאמיתות המצוה ההיא, כי אינו יורד לעומקה של הלכה וכו', והמתגאה אינו מאריך ימים, כמו שאמרנו רז"ל על הפסוק וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כצל וגו'" עכ"ל.

מדרש אבא גוריון בתחילתו: "מדאמר זעירא לרבא אנא רב מינך - איתקטעו שנייא מבני אינשא". והובא בילקוט שמעוני על מגילת אסתר (פרק א' רמז תתרמ"ד), ועל איוב (פרק ל"ה רמז תקכ"ט) ע"ש.

ופירוש הדברים משאמר הקטן לגדול אני גדול ממך נתקצרו שנות חיי האדם, ועיין שם בהערות (הערה ח'), ובחיבורי ויחי יעקב (סימן ט"ל) וצ"ח לכאן.

והתנן במסכת אבות (פ"א מ"ג): "ודלא מוסיף יסיף". וכתב בפירוש זרע ישראל (אות מ"ז): "מי שאינו רוצה ללמוד מחמת גאותו ימות קודם זמנו".

עוד תנן התם: ודאשתמש בתגא חלף", ופירש בזרע ישראל (אות מ"ט): "מי שמגאותו כל מעשיו לא לשם שמים, יעבור מהר מן העולם".

וכתב רבינו בחיי ז"ל בכיאוורו לתורה ויקרא (א' א'): "מידת הגאווה היא המידה המגונה המזקת האדם והמטרדת אותו בגוף ובנפש מן החיים המקריים ומן החיים הנצחיים".

ובטעמא דמילתא דהגאה לא יאריך ימים כתב בספר קב הישר (פרק ז'): "צריך אדם להתגבר בתפילתו בככי ותחנונים לפני הקב"ה שיסיר ממנו מדת הגאווה, וידובק במדת הענוה, כי רוב בעלי גאווה מתים בחצי ימיהם, רח"ל".

והענין בעבור שבוודאי כל המתגאה הוא שנוא בעיני הבריות, כי ענין רע בעיניהם מנהג של בעל גאווה, וממשיך עליו שנאת הבריות, ועל ידי זה יוכל להוציא אותו מן העולם.

"הטעם כי ענוה מביא לאריכות ימים לפי שעל האדם הגבוה ברוחו הכל מתרעמין עליו ומקטרגין עליו, אבל לאדם שפל רוח בעיניו של עצמו אין משגיחין עליו לקטרג עליו והכל מלמדין עליו זכות בין עליונים ובין התחתונים, ואין שום עין הרע שולט עליו כלל".

והנאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו נפש כל חי (מערכת ג' אות ב') כתב דהטעם שהגאה אינו מאריך ימים, כי הגאותן מורד במלכות שמים, וחייב מיתה משום מורד במלכות ע"ש, ועוד עיין לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו נפש חיים (מערכת ג' אות ו'), ובספרו החפץ חיים (סימן ס"ד), ובספרו תנופה חיים (פרשת לך לך אות י'), ופרשת שמות אות ה', ופרשת תצוה אות ט"ו, ופרשת דברים אות ו', ופרשת שופטים אות כ"ד, ותהלים אות קי"ט) עיין שם.

ובספר דרשות ופירושי רבינו יונה גירונדי ז"ל על התורה (פרשת ויקרא, דף קנ"ה) כתב: "רוב בני אדם טועים בעצמם שמחשיבים עצמם לגדולים מאשר הם לפי האמת, וכאשר ישערו המידה הזו בעצמן יחשבו שאין בהם גאווה כלל ואינו כן" ע"ש. וכן כתב בספר כלי יקר על התורה שמות (כ"ח ט"ל דרפ"ז ע"א): **"גסות הרוח מצוי ביותר" ע"ש.**

ובמדרש הגדול דברים (ח' י"ז): "ואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, הא למדת שגסות הרוח גורמת כפירה בעיקר". והחסיד רבינו יונה ז"ל כתב בשערי תשובה (ש"א אות כ"ז): "בעל גאווה נמסר ביד יצרו, כי אין עזר השי"ת עמו אחרי אשר הוא תועבת ה'". ובביאור רבינו הגר"א ז"ל לספר משלי (ט"ז ה') כתב: "השי"ת חסיד בכל מעשיו ואינו מעניש כפי הדין והיושר אלא נכנס לפניו משורת הדין. אך לגאווותן לא ינקה כלל ומעניש אותו יד ליד ואין מנכין לו כלל"

והנה יסוד דבריו שהמתגאה אינו מאריך ימים רח"ל, הוא אמת וצדק וכאשר נתבאר לעיל, אבל מה שכתב שכך דרשו רז"ל על הפסוק וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כצל וגו' מכאן שהמתגאה לא יאריך ימים כנ"ל, הנה כעת לא ראיתי שרז"ל אמרו ודרשו כן על פסוק זה שהמתגאה אינו מאריך ימים, ובקידושין (ל"ג רע"ב) אמרו: "אמר רבי אלעזר כל תלמיד חכם שאין עומד מפני רבו - נקרא רשע, ואינו מאריך ימים, ותלמודו משתכה, שנאמר וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כצל אשר איננו ירא מפני האלהים" ע"ש.

ובמדרש במדבר רבה (פט"ו ס"ו) אמרו: "כך שנו רבותינו בתוך ארבע אמות חייב אדם לעמוד בפני הזקן, שנאמר מפני שיבה תקום, ושואל בשלומו בתוך ארבע אמות, ואיזה הידור אמרה תורה והדרת שלא יעמוד במקומו, ולא ישב במקומו, ולא יהא סותר את דבריו, וכשהוא שואל הלכה שואל ביראה, ולא יקפוץ להשיב ולא יהא נכנס בתוך דבריו, שכל מי שאינו נוהג ברבו כל המידות האלו - נקרא רשע לפני המקום, ותלמודו משתכה, ושנותיו מתקצרות, ולסוף הוא בא לידי עניות, שנאמר וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כצל אשר איננו ירא מפני אלהים", וצ"ע.

ובתב בספר ערבי נחל (פרשת שופטים, דרוש ד'): "אמרו רז"ל הוי קבל וקיים, רוצה לומר שעל ידי שמשפיל אדם דעתו ובורח מהכבוד יאריך ימים. ועם היות הדבר כפשוטו נכון על פי הטבע, כי איש המתגאה ועושה התפעלות להתגדל, והרודף אחר כבוד הכבוד בורה, ונעשה תמיד ההיפך מכוונתו, ותוחלת ממושכה מחלת לב, מה שאין שפל רוח, וזה פשוט".

ובספר "הנהגות הצדיקים" בהנהגות מרבי נתן נטע משינאווא זצ"ל (אות ה') כתוב:

ממש לפניו יתברך, כידוע שהיא השרש והשאור שבעיסה לכל המידות הרעות וכו', ואמרו בפסחים (ס"ו ב') כל המתייהר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו. וכל אשר יראת ה' נגע בלבו תסמר שערות ראשו ותדמע עינו בהעלותו על לבו ממי רו"ל למדו זאת, **מהלל הזקן**, אשר ידוע ומפורסם בדבריהם ז"ל הפלגת ענותנותו ושפלותו הנוראה, עם כל זה כאשר נזדמן לידו פעם אחת **קצת** ענין שהיה נראה בהשקפה כהתנשאות לפי מדרגת גודל נמיכת רוחו, תיכף נענש על זה שנתעלמה ממנו הלכה. מה נאמר ומה נדבר אנחנו, איך אנחנו צריכים לפשפש ולמשמש על זה בכל עת" ע"ש.

וראיתי בספר מעלת המידות כתב לבאר קרא דמשלי (ט"ז י"ח) לפני שבר גאון ולפני כשלון גובה רוח, **ברית כרותה לעולם** שאין גסות הרוח שלא יהא אחריו שבר וכשלון ע"ש. ועיין לבעל חיי אדם ז"ל בהקדמת ספרו זכרו תורת משה, וכן בספר היקר שמע ישראל ח"ב שהאריכו למאוד מאוד בגנות מידת הגאווה, וכל אשר אמרו רבותינו עליה, וגם עיין למופת הדור מרנא ורבנא זצ"ל בספרו חיי עולם ח"א (פרק ז"ך). והשי"ת יצילנו ממידת הגאווה ומכל המידות הרעות, ויזכנו לעבדו בלבב שלם ונפש חפיצה אנחנו וזרעינו וזרע זרעינו וכל ישראל אחינו כיר"א. [ועיין בחיבורי הנכחי לקמן] (עך כבוד, וערך ענוה) ודוק].

רח"ל, ע"ש. ובספר ראשית חכמה (שער היראה פ"ד דט"ז ע"ד) כתב: "ואין ספק **הגאווה שורש** לכל המידות הרעות", ועיין בארחות צדיקים (שער הגאווה) ע"ש.

ורבינו הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל בספרו הכתוב לחיים (פרק פ"ט דקכ"ט ע"ב) הביא מספר ראשית חכמה (שער הענוה) שכל מי שיש בו גאווה אינו נכנס לגן עדן, וכן כתב בספרו נפש חיים (מערכת ג' אות ג'). ובפלא יועץ (ערך כללות אות ב') כתב: "הגאווה עוון פלילי ככופר בעיקר, וכעובד עבודה זרה, ואינו קם בתחיית המתים", ועיין סוטה (ה' א' וב'), ורבינו הגדול הגאון רבי ששון בכ"ר מרדכי ז"ל מעי"ת בגדאד כתב בספרו היקר דבר בעתו ח"ב (דר"ט ע"ב): "אפילו אם עשה כל התיקונים שבעולם אינו מועיל, כל זמן שיש בו **מקצת** גאווה" ע"ש.

ועיין למרנא ורבנא מאור הגולה הגאון רבינו חיים מוואלז'ין ז"ל בספר נפש החיים (בשמונה פרקים שבין שער ג' ושער ד', פרק א') שכתב: "השמר והזהר מאוד שלא תזוח דעתך עליך ותתנשא בלבך מאשר אתה עובד את בוראך בטהרת המחשבה. ובהשגחה ראשונה לא תרגיש כל כך בהתנשאות לבך מזה, וצריך אתה לפשפש ולמשמש בזה מאוד וכתוב מפורש תועבת ה' כל גבה לב (משלי ט"ז) שאף אם לא יתראה ההתנשאות לעיני בני אדם רק במחשבת הלב לבד בעיני עצמו, **הוא תועבה**

סימן לג

גר אנכי בארץ

תושב בו, כאילו ירד לכאן להשתקע, הוא מועל בשליחתו מתהולל ומשתגע, כשיחזירהו הקב"ה למקומו ויאמר לו אתה השליח הגד לי

כתב הגאון יעב"ץ ז"ל בספרו מגדל עוז (בית מידות עליית גירות וגלות): "אדם העושה לעצמו בזה העולם דירת קבע, וחושב עצמו

נשים, ושאר חמדת ממון עם איסור והיתר, ואפילו ללסטם בריות - אפס יהיה כפי צורך ארמונו והיכלו, ובוזה יתגאה וירום לבבו ויתנשא וישכח אלוה עושהו.

ומה נעים ונחמד היה צוואת יונדב בן רכב בספר ירמיה (ל"ה ו) שציוה לבניו לבלי בנות בתים כי אם באהלים ישבו, דירת עראי פעם כה ופעם כה, וכן עשו אבותינו אברהם יצחק ויעקב היו שוכני אהלים, והוא שהאריך ימיהם, כי לא חרדו לפגעי אש שישרוף ארמונם, ולא פחדו לקול אויב ורעב ומגפה, כי מהר נתקו חבלי אוהלים ויתידות משכנותם, ויתהלכו מעם לעם.

ועל זה אמר בלעם בראותו במדבר שוכני אוהלים מה טובו אוהליך יעקב, אהלך דייקא, שאנחנו רק שוכני אהלים כאהלי קדר, ואז כיריעות שלמה, ואז טוב לנו בזה ובבא, אבל כאשר אנחנו שוכני בתי חומר גויל וגזית, אבן מקיר תזעק להעיד בנו כי נגע נראה לנו בבית, החמס והגאווה וחמדה ותאוה, שמה הרגיעה פלונית, שמה מצאה מנוח, תשלח חיצים ותפיץ אותם, ובפרטות הבונים בית בלי משפט ומסיגי גבול דלים, ועל זה נאמר שבתיהם קברם, ירדו שאול רח"ל. ודוק היטב.

עשית שליחותי, והוא לא זכר ענין השליחות וישכחוהו, אדרבה קלקל ועשה הפך שליחותו, אוי לה לאותה בושח וכלימה. זאת ישים האדם אל לבו כל ימי חייו בכל שעה ובכל רגע, ואף אם הוא עוסק בענין השליחות, יהא מלא רתת ונרתע, שמא מקצר הוא מן המצטרך, ואולי פתאום לפתע, יבוא אידו לבו ישתע, ולא יראה הדרך לשוב למקומו ילך ויתע, והמכיר מעמד גירותו בעולם הזה יראה זרע יאריך ימים על פני האדמה, בטוב ישעשע, בענין בית הרכבים מעמל נפשו יראה ישבע, ובבא יזכה להיות תושב עם המלך בקבע, עד כאן לשונו לשון הזהב.

ומענין שכזאת מצאתי שכתב הגאון רבינו יונתן אייבשיץ ז"ל בספרו יערות דבש ח"א (דרוש ו): "האיש הירא וחרד לדברו של מלך, מלכו של עולם, לא תהיה לו סוכה זו לבד בחג הסוכות, כי אם כל השנה יהיה לו הכל לדירת עראי, וילין בצל סוכה, ויצא מדירת קבע, ויהיה הכל בעיניו כגר וכאורח בעלמא, ויביט כוכבי שמים לשים בה' מבטחו, מבלי לבנות בתים באבנים משכיות, וחדרי מלכים ברצפת בהט ושש וכדומה מתענוגי בני אדם להרחיב דעתו, ובוזה יבוא לידי מותרות, וחמדת

סימן לד

דאגה

שלמה נראה יותר נכון, כי מתוך ששונא את הבריות דואג בטובתן ומת דאגה.

וכתב במדרש שמואל שם: "יש מפרשים כי הוא שונא הבריות ואינו מוצא חבר שיתחבר אליו, ולא מי שיגלה לו סודו, ולא

אבות (פ"ב מ"ג): "רבי יהושע אומר עין הרע, ויצר הרע, ושנאת הבריות מוציאין את האדם מן העולם".

והרשב"ץ ז"ל בפירושו למסכת אבות שם כתב: "רבינו שלמה ז"ל פירש שנאת הבריות שנאת חנם, וכו', ופירוש רבינו

רזיא, הרי שהדאגה כורת לאדם ומוציאו מן העולם קודם זמנו".

ועוד שם בספר מעיל צדקה (סימן אלף תקט"ו דף תקע"ו סע"א) כתב: "נקראים העניינים "עולים" על שם שעולים מן העולם קודם זמנם, שמתקצרים ימיהם מסבת הרעב והדאגה, שמקצר ימיו של אדם כמאמר רו"ל". ושם (סימן אלף תקכ"ח דף תקפ"ו רע"ב) כתב: "מרבח נכסים מרבח דאגה, נמצא הממון גורם לבעליו להכריתו מן העולם קודם זמנו, כמאמרם בסנהדרין (ק' ב') דאגה בלב איש ישיחנה לא תיעול רזיא ע"ש, הרי שהדאגה כורתת לאדם ומוציאתו מן העולם קודם זמנו" ע"ש.

ושם בסנהדרין כך אמרו: "לא תעיל דויה בלבך דגברי גיברין קטל דויה", ופירש רש"י: "דויה, דאגה", ובספר יד רמה: "לא תעלי דויה ללבך, אל תכניס פחד בלבך, שאנשים גבורים הרגם הפחד".

ומצאתי לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו הכתוב לחיים תהלים (מזמור כ"ב) שכתב: "סגולה נפלאה למי שיש דאגה בלבו, לאכול דבר אדום כתולעת שני וכיוצא בזה ותוסר הדאגה מלבו, ואמרת בדרך צחות בבוא דואג [רפואתו] האדומי" ע"ש.

ועיין בחיבורי הנכחי (ערך גידול שער, וערך מרה שחורה, וערך ענוה, וערך שמחה), ובחיבורי יחי יעקב (סימן כ"ז, וסימן נ"ח אות ב') וצרף לכאן.

ובל מה שכתבנו דהדאגה מקצרת ימים - היא דאגה בעניני העולם הזה, אבל הדואג בעניני עבודת ה', אדרבה יאריך ימים ויזכה לשנות חיים ושלום, וכדכתב בביאור הגר"א משלי (י' כ"ז): "יראת ה' תוסיף ימים, כאשר האדם תמיד ביראה ופחד חייו אינם חיים,

יהיה לו נחת רוח, ויחלה נפשו, **ויתקצרו ימיו מן הדאגה**" ע"ש.

הרי מבואר בדבריהם ז"ל שהדאגה מקצרת ימי האדם, וכן מצאתי שכתב רבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה שמות (ל' י"ב): "לפי שהדאגה והיראה מחלישין כח האדם בדרך הטבע ומקריבים ימי מיתתו", ושם ויקרא (א' א') כתב רבינו בחיי ז"ל: "הדואג כאשר לא יעשיר ולא יקום חילו כתאות נפשו, חייו חיי צער על שלא השיג כל חפצו, **והדאגה מקצרת החיים**, נמצא מצטער על עולם שאינו שלו, אבל השמח בחלקו לא ידאג על מה שלא קנה וימלט מן הדאגה ויחיה חיי שלוה". וכן כתב רבינו בחיי ז"ל בספרו כד הקמח (ערך ענוה) עיין שם.

ובפירושו רבינו יוסף בן נחמיאש הספרדי ז"ל תלמיד הרא"ש ז"ל משלי (כ"ח ט"ז) כתב: "היגון הדאגה מכלים הלב ומקצרים שנותיו של אדם" ע"ש. [ועיין גיטין (ע' א'): "שלשה דברים מכחישים כוחו של אדם, פחד" וכו', ופירש רש"י: "פחד דאגה שדואג על דבר העתיד, כגון טירוד מזונות" וכו' ודוק].

ואבוהון דכולהו אדונינו הרמב"ם ז"ל שראיתי לו בפירושו המשניות מסכת סנהדרין בהקדמה לפרק חלק (דקכ"ד ע"א) שכתב: "והמשיח יאריך מלכותו ימים רבים עד מאד, ויארכו חיי בני האדם גם כן, **לפי שכשיסורו הדאגות והיגונות - יארכו ימי האדם**" עכ"ל. ועיין בזה באריכות לגאון רבי אברהם ענתבי בספרו חכמה ומוסר (דרך חיים פ"ד דף ק"ד) ע"ש.

ורבי אליהו הכהן ז"ל בעל שבט מוסר בספרו מעיל צדקה (ס"ס אלף תקכ"ח) כתב: "הממון גורם דאגה כמאמר התנא מרבח נכסים מרבח דאגה וגורם לבעליו להכריתו מן העולם קודם זמנו מסיבת הדאגה כמאמרם (סנהדרין ק' ב') על פסוק דאגה בלב איש ישיחנה לא תיעול

תולדתו, ושנות רשעים המתענגים במלאכת תאותיהם והשוברים עול שמים ומנתקים מוסרות תקצרנה בחטאים מן המספר הראוי לימי חייהם".

עוד כתב רבינו יונה ז"ל בפירושו לאבות (פ"ב מ"ז): "מרבה תורה מרבה חיים, זה הדבר כנגד מה שאמר, מרבה בשר מרבה רימה, שעל ידי התענוג יתקצרו ימיו, ועל ידי עמל התורה יאריכון. וגם כן הוא כנגד מרבה נכסים מרבה דאגה, כי דאגת הנכסים מקצרת שנותיו, ודאגת התורה אף כי היא דאגה גדולה למבין כאשר יחשוב בהלכה עד יאמר דבר דבור על אופניו, אין יכולת לדאגה ההיא לעשות לו רע, ואף על פי שאמרו חכמי הטבע היגון חולי הלב, והדאגה כלות הלב, אך הדאגה בתורה - אורך ימים ושנות חיים ושלום יסיפו לו. ועל זה אמר שלמה ע"ה במשלי (י' כ"ז) יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה" עכ"ל, ועיין בדברי רבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה (ר"פ כי תשא) הבאתי כל דבריו בפתחה לחיבורי הנכחי ע"ש.

ויכול למות מן הדאגה בימים מועטים, אבל יראת ה' תוסיף ימים, ואינו כשאר היראות ופחדים, ושנות רשעים תקצרנה כלומר והרשעים אף על פי שהם יושבים בשלוח ואין פחד אלהים נגד עיניהם וראוי היה להם להאריך ימים, אף על פי כן תקצרנה, וגם מחמת שהם רשעים ופורקין מעליהם עול מלכות שמים שנותם מתקצרים".

שוב ראיתי שכבר כתב כן החסיד רבינו יונה ז"ל גירונדי בפירושו למשלי שם: "יראת ה' תוסיף ימים. הדאגות מחלישות הכח ומקרבות קץ המות, ויראת השי"ת והדאגה על העונות וחסרון עבודת האלהים לא תקצר את הימים, אבל הימים על ימי היראה תוסיף, כמו שנאמר "ימים על ימי מלך תוסיף" פירוש כשני דורות, כי משנה שני חייו יוסיף לו, ואמרו ז"ל במדרש דברים רבה (פ"א) תוספתו של הקב"ה מרובה על העיקר שנאמר והוספתי על ימך חמש עשרה שנה, ומתחילה לא מלך חזקיה רק ארבע עשרה שנה. ושנות רשעים תקצרנה. תענוגות בני אדם מעמידות בנין הגוף מדרך

סימן לה

דביקות בהשי"ת

וזו לשון הראב"ע ז"ל בפירושו לתורה שמות (כ"ג כ"ו): "ידענו כי לכל איש זמן קצוב וזמן ידוע שיכול לחיות, כפי רוב החום והליחה התולדת, לא אש זרה וליחה נכרית כי היא הפך התולדת, והדבק בהשי"ת יחזק החום והליחה בכח הנשמה, ואז יחיה האדם יותר מהזמן הקצוב. וכן כתוב יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה. וכתוב בחצי ימיו יעזבנו. וכתוב כי אם ה' יגפנו או יומו יבוא. והנה המת במלחמה או

דברים (ל' כ'): "לאהבה את ה' אלהיך, לשמוע בקולו, ולדבקה בו, כי הוא חייך ואורך ימין". ופירש הרב הספורנו ז"ל: "ולדבקה בו, שתהינה כל פעולותיך לשמו: כי הוא חייך, כי הדבוק בו הוא סיבת החיים הנצחיים: ואורך ימין, לשבת על האדמה, ומזה ימשך גם כן אורך ימין לשבת על האדמה בחיי שעה, אשר בס תזכה לחיי עד בעיון ובמעשה", ועיין גם בדברי הגאון נצי"ב ז"ל בהעמק דבר שם, ובספר מסילת ישרים (פרק כ"ו) ודוק.

מקרים, והנה השם שדבק בו יצילנו מכולם" עכ"ל ודוק.

במגפה לא מת ביומו בזמן הקצוב, כפי תולדת החום והליחה, כי מחוץ באו לו

סימן לו

דברי גנות וגנאי

במלכות שדינו במיתה ולכן נאמר כלום יש לו חיים דביאורו מחוייב מיתה רח"ל, וראוי להתעורר מפה גודל העונש שיש למי שמדבר דברי גנאי על אחד מישראל שנאמר עליו **כלום יש לו חיים** ודוק היטב.

ובטעמא דמילתא יש לומר על פי המבואר בספר ראשית חכמה (שער הקדושה

פרק י"א ד"ה ובוזה) שעל ידי דיבור פגום נפגם האדם והוא בעל מום, **ושכינה מסתלקת** ממנו ע"ש, וכבר כתבנו בפתיחה לחיבורי זה דבאתר דשכינה שריא חיים אישתכח, ולהיפך להיפך ודוק.

ועיין גם בחיבורי ויחי יעקב (סימן ל"ז) וצרף לכאן, ונתבאר עוד במהדורה בתרא לויחי יעקב שם כת"י, השי"ת יזכני להוציאם לאורה במהרה עם שאר חידו"ת כי"ר אמן. ועיין בחיבורי הנכתי לקמן (ערך ניבול פה, וערך לשון) עיין שם.

כתב הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו תוכחת חיים (פרשת במדבר דף ק"ב אות כ"א): "תזהר הרבה באזהרה גמורה מלדבר שקר שלא להוסיף ולגרוע כלל, וגם שלא יעבור ויזכר כלל על פיך גנות שום אדם, ואפילו תלונה שלא בפניו, אלא סתום פיך מלדבר, **כי הוא חייך ואורך ימין**" ע"ש.

וראיתי למרן המשגיח זצ"ל בספר אור יחזקאל (מידות דף קכ"ה) שהביא דברות רז"ל במדרש במדבר רבה (פ"כ ס"ט): "לכה ארה לי יעקב, אילו לאומה אחרת בקש שאקלל כגון בני אברהם ויצחק [דהיינו בני עשיו וישמעאל] הייתי יכול, אלא יעקב - מלך שבורר לעצמו מנה ועמד אחד ואמר גנאי עליה כלום יש לו חיים, ואלו חבלו ונחלתו וסגולתו שנאמר כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו והייתם לי סגולה", והיינו כיון שהקב"ה בחר את יעקב לנחלתו וסגולתו, הרי מי שמגנה אותו ואינו מחשיבו ומעריכו - נחשב כמורד

סימן לו

דברים המחלישים כוחו של אדם

- נהפוך הוא והם מאריכים ימיו, כי "אמר הקב"ה שמעו לי שאין אדם שומע לי ומפסיד" כלשון חז"ל במדרש דברים רבה (פ"ד ס"ה) ע"ש. ואביא שני עדים.

דע כי מצינו דברים שלפי מנהגו של עולם וסדרי הטבע, הם מחלישים כוחו של אדם ומזיקים לבריאות האדם, ומקצרים חייו של אדם, אבל כשעושה זאת משום מצוות השי"ת

יחשוב בהלכה עד יאמר דבר דבור על אופניו, אין יכולת לדאגה ההיא לעשות לו רע, ואף על פי שאמרו חכמי הטבע היגון חולי הלב, הדאגה כלות הלב, אך הדאגה בתורה - אורך ימים ושנות חיים ושלוש יוספיו לו. ועל זה אמר שלמה ע"ה יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה עכ"ל, ועיין בדברי רבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה (ר"פ כי תשא) הבאתי כל דבריו בפתיחה לחיבורי הנכחי ע"ש, ובדברי הגאון יעב"ץ ז"ל בספרו מגדל עוז (בית מידות ערך עליית החיים), ועיין גם בחיבורי הנכחי (ערך דאגה) וצרף לכאן.

ב. כתב בספר יפה מראה על ירושלמי ראש השנה (פ"ב ה"ג דק"ו ע"ב): "מה שאמר הירושלמי כאן אם יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה, דבזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בתפילה, אפשר הטעם בתפילה כמו שאמרו בברכות (ה' א'): "אמרו ליה לרבי יוחנן איכא סבי בבבל תמה ואמר למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה כתיב אבל בחוצה לארץ לא, כיון דאמרי ליה מקדמי ומחשכי לבי כנישתא אמר היינו דאחני להו, כדאמר רבי יהושע בן לוי לבניה קדימו וחשיכו ועיילו לבי כנישתא כי היכי דתורכו חיי ופירש רש"י שם שמאריך בתפילה.

והטעם אצלי מפני ששינה של שחרית מחזקת כוחו של אדם, כמו שאמרו בברכות (ס"ב ב'): אמר שמואל שינה בעמוד השחר כאסטמא לפרזלא ע"ש, והמנוד שינה של שחרית מעיניו בדרך הטבע מחליש כוחו ומזיק לבריאות הגוף, לכך היה מהשי"ת שהמשכים לבית הכנסת יאריך ימים".

ודע כי מה שכתב הרב יפה מראה: "קדימו וחשיכו ועיילו לבי כנישתא כי היכי דתורכו חיי, ופירש רש"י שם שמאריך

א. כתב בביאור הגר"א ז"ל משלי (י' כ"ז): "יראת ה' תוסיף ימים, כאשר האדם תמיד ביראה ופחד חייו אינם חיים, ויכול למות מן הדאגה בימים מועטים, אבל יראת ה' תוסיף ימים, ואינו כשאר היראות ופחדים, ושנות רשעים תקצרנה כלומר והרשעים אף על פי שהם יושבים בשלוה ואין פחד אלהים נגד עניהם וראוי היה להם להאריך ימים, אף על פי כן תקצרנה, וגם מחמת שהם רשעים ופורקין מעליהם עול מלכות שמים שנותם מתקצרין".

שוב ראיתי שכבר כתב כן רבינו יונה ז"ל בפירושו למשלי שם: "יראת ה' תוסיף ימים. הדאגות מחלישות הכח ומקרבות קץ המות, ויראת השי"ת והדאגה על העונות וחסרון עבודת האלהים לא תקצר את הימים, אבל הימים על ימי היראה תוסיף, כמו שנאמר "ימים על ימי מלך תוסיף" פירוש כשני דורות, כי משנה שני חייו יוסיף לו, ואמרו ז"ל במדרש דברים רבה (פ"א) תוספתו של הקב"ה מרובה על העיקר שנאמר והוספתי על ימך חמש עשרה שנה, ומתחילה לא מלך חזקיה רק ארבע עשרה שנה. ושנות רשעים תקצרנה. תענוגות בני אדם מעמידות בנין הגוף מדרך תולדתו, ושנות רשעים המתענגים במלאת תאוותיהם והשוברים עול שמים ומנתקים מוסרות תקצרנה בחטאים מן המספר הראוי לימי חיהם".

עוד כתב רבינו יונה ז"ל בפירושו לאבות (פ"ב מ"ז): "מרבה תורה מרבה חיים, זה הדבר כנגד מה שאמר, מרבה בשר מרבה רימה, שעל ידי התענוג יתקצרו ימיו, ועל ידי עמל התורה יארכונו. וגם כן הוא כנגד מרבה נכסים מרבה דאגה, כי דאגת הנכסים מקצרת שנותיו, ודאגת התורה אף כי היא דאגה גדולה למבין כאשר

כנישתא כי היכי דתורכו חיי, גם זה בחון ונתאמת מאד אפילו בעמי הארץ שנהגו בדבר זה" ועוד עיין שם.

ג. בספר כתב סופר דברים (כ"ב ו'): "הרמב"ן כאן האריך בטעם מצוה זו דשילוח הקן, וכתב הגם שאמרו חז"ל בברכות (ל"ג ב') האומר על קן ציפור יגיעו רחמיך משתקים אותו שאינן רחמנותו ית"ש על בעלי חיים, אבל יש בו מידת רחמנות שנגיל אנחנו עצמינו לרחם על כל בריה אפילו על בעלי חיים, עיין בו.

והנה אמרו חז"ל בפסחים (ק"ג ב') שלשה חייהם אינם חיים, ואחד מהם בעל הרחמנות, שתמיד יצטער בצערו של חברו, וביותר יכאב לב האדם כשרואה בצערו של חברו ואינו יוכל לעזור לו, ואין לאל ידו להעניקו על כל פנים בהצלה פורתא.

ולבן אחר שצויה ה' אותנו לרחם על קן ציפור כדי שנגיל עצמינו ביותר במידת רחמנות, הבטיח במתן שכר שלא יבוא על ידי זה לצער וקיצור ימים על ידי שאין לאל ידו להושיע, אלא למען ייטב לך, ויהיה בידך לעזור ולסעוד לזולתך, והארכת ימים ולא יתקצרו ימיך על ידי מידת רחמנות, כנ"ל נכון" עכ"ל.

בתפילה". הנה לשון רש"י שם כך הוא: "מאריכין בבית הכנסת", אבל לא כתב שהיו מאריכין בתפילה, כמו שהביא הרב יפה מראה, ולכאורה יש לומר דלא נגעו בה מחמת המאריך בתפילה שמאריך ימים (ברכות נ"ד ב'), אלא מצד עצם ההמצאות בבית ה' מקדש מעט דביה שכינה שריא, דבית הכנסת משכן השכינה כאומרם ז"ל במגילה (כ"ט א') ואהי להם למקדש מעט אלו בתי כנסיות שבבבל, ובספר זהר הקדוש ח"א (ד"פ ע"א): "בי כנישתא אתר דדיורא דשכינתא", ובמדרש דברים רבה (פ"ז ס"ב): "לא דייך שאתה מקבל פני שכינה בבית הכנסת, אלא שאתה יוצא משם טעון ברכות", ובפסיקתא דרב כהנא (דקצ"ג ע"א): "כל זמן שישאל נעצרין בבית הכנסת, הקב"ה עוצר שכינתו עמהן", ועוד עיין שם (עמוד ב'), ולפיכך המאריך בבית הכנסת שהוא מדובק בשכינה זוכה לאריכות ימים, דשכינתא חיים איהי עיין בספר זהר הקדוש ח"ב (דקי"ח ע"ב), ובמה שכתבתי בזה בחיבורי ויחי יעקב (סימן י"ג) וצ"ח ל"א, ובחיבורי הנכחי (ערך בית הכנסת) ע"ש.

עוד דע כי כתב הגאון יעב"ץ ז"ל בספרו מגדל עוז (בית מידות סוף עליית החיים): "הא דאמר רבי יהושע בן לוי לבניו אקדימו וחשיכו לבי

סימן לח

דיבור לצמצם בו למעט ולקצר

שבכולן שנתוסף בו דעה ודיבור, ועיין גור אריה וכלי יקר.

ואונקלוס תרגם: "וברא ה' אלהים ית אדם מן אדמתא, ונפח באפוהי נשמתא

דחיי, והות באדם לרוח ממללא", ועיין בתרגום המיוחס ליונתן, והדברים עמוקים ועיין בדברי

א.

בראשית (ב' ז'): "וויצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה, ויפח באפיו נשמת חיים, ויהי האדם לנפש חיה".

ורש"י ז"ל פירש: "לנפש חיה אף בהמה וחיה נקראו "נפש חיה" אך זו של אדם חיה

והרב בעל "איבא דאברהם" זצ"ל ביאר בזה ביאור נפלא דיודע בשם רבינו האר"י ז"ל דכל אדם נגזר עליו בשעת הולדו כמה דיבורים יוכל לדבר בימי חייו וכדי שלא יצטרך ללכת מן העולם לפני זמנו רח"ל צריך האדם לצמצם ולחסוך בדיבוריו כדי שלא יגמור את סכום הדיבורים שנקצבו לו, וכן כתוב בספר חסידים (סימן קס"א), והמקור במדרש הגדול (פרשת וארא), וכתב הגאון אדמו"ר מהרצ"א מדינוב ז"ל בספר דרך פיקודיך (מצוה ל"ד): "קבלנו מרבנותינו על הפסוק נפשי יצאה בדברו שיש שיעור לאדם כמה ידבר כל ימי חייו" ע"ש, ובספר ברכת ישועה על שיר השירים (ה') (י) הביא עוד מקורות לזה עיין שם.

וזהו שאמרו מה אומנותו של אדם בעולם הזה, כלומר מה היא עבודתו של אדם אם רוצה הוא להשאר בעולם הזה, ישים עצמו כאילם שאז לא יגמרו לו דיבוריו שנקצבו לו, ואחר כך אמרו יכול אף לדברי תורה כן כלומר שגם דיבורים בתורה יורידו לו מסך הדיבורים שנקצבו לו, ועל זה אמרו דאינו כן, ואדרבה על ידי דברי תורה מוסיפים לו חיים, ומרבה תורה מרבה חיים, עד כאן מהספר הנ"ל.

ובספר אור ישע על התורה (ס"פ בראשית) על הפסוק ויהי האדם לנפש חיה כתוב: "מכאן תוכחת מוסר לאותם אנשים ההולכים בהבלי העולם ומדברים דברים בטלים וכו', וכשבא מורי החוזה מלובלין ז"ל לבית מורו מוהר"ר דב ממעזריטש ז"ל, אמר לו בצאתו ממנו "אל תקיש בדלת", ומורי ז"ל פירש את דבריו הקדושים שנתכוון בזה שלא ידבר דברים בטלים, כמו שאמר הפסוק שמור פתחי פיך, כי אפילו יהיו לאדם כל המידות הטובות, אם לא תהיה לו מידה זו שיהיה שומר מילין

רבותינו המפרשים ז"ל רמב"ן, ורבינו בחיי, והעמק דבר ועוד ועוד.

ונראה לי בס"ד להוסיף על פי הנודע שעם בריאת האדם קוצב לו השי"ת סך המילים והדיבורים שידבר במשך כל שנות חייו, ובשעה שסיים סך הדיבורים שנקצבו לו נפטר והולך לבית עולמו, וכדלקמן, והיינו והיה האדם לנפש חיה הוא יהיה חי לפי רוח הממלא דיליה, וכאשר יסיים דיבוריו ודבריו - יסיים חייו, ודוק היטב.

והנה שורש ומקור הדברים שעם יצירת האדם קבע וקצב לו חי החיים ית"ש סך מילים ידוע, מצאתי בס"ד במדרש הגדול שמות (ד' ה' דף קי"ג): "בשעה שאדם עולה במחשבה להבראות גוזר עליו [השי"ת] כמה שיחות ישיח וכמה דברות הוא ידבר, וכן דוד אומר כי אין מלה בלשוני הן ה' ידעת כולה" ע"ש, ועיין בזה למהרח"ו ז"ל בליקוטי תורה (פרשת עקב) ובמה שהביא משמו מכתב יד הגאון חיד"א ז"ל בספרו מדבר קדמות (מערכת ד' אות כ"א), ועוד לחיד"א ז"ל בספרו אהבת דוד (דרוש י"ג לשבת תשובה ד"ה והנה), ובספרו פתח עינים נדרים (כ"ב א'), ובספרו מראית העין פסחים (ג' א', וקט"ז א'), ומכות (י' א'), לפני דוד (פרשת האזינו בהשמטות), ובספרו לב דוד (פרק כ"ב), ועיין נפלאות בזה בספר ערבי נחל (פרשת ויקהל) עיין שם.

והנני להביא כאן פסקא מספר היקר "עצות לזכות בדין בימים נוראים" (ס"ס ט' דע"ז ע"א): "חולין (פ"ט ב') מה אומנותו של אדם בעולם הזה ישים עצמו כאלם, יכול אף בדברי תורה כן - תלמוד לומר צדק תדברון".

וכבר הקשו מה הוה אמינא היא שאף בדברי תורה ישים עצמו כאילם, והרי בתורה נצטוונו והגית בו יומם ולילה.

ודיבור מסתלקת ונגרעת בחינת נפשו, וזהו כוונתם ז"ל במה שאמרו שאין ממלאים ימיהם ושנותיהם. ודוק.

צא וראה שבסוכה (כ"ח א') אמרו על רבן יוחנן בן זכאי, וכן על תלמידו רבי אליעזר בן הורקנוס שלא שחו שיחת חולין מימיהם ע"ש, ושניהם הפליגו מאד בזקנה, רבן יוחנן בן זכאי נפטר בן מאה ועשרים, עיין ראש השנה (ל"א ב') וספרי (ס"פ וזאת הברכה פסקא ט"ה), ורבי אליעזר בן הורקנוס נפטר כבן מאה שנים וככתוב במבוא הגאון רד"ל ז"ל למדרש פרקי רבי אליעזר (פרק בית צדיק אות ח' ד"א ע"ג), ובספר תולדות תנאים ואמוראים (בערכו, דקע"ה ע"ב) ודוק. [אך שם בסוכה מבואר דרבן יוחנן ותלמידו רבי אליעזר קיימו עוד דברים רבים שמסוגלים לאריכות ימים כמפורש במגילה (כ"ח א') ע"ש].

ובואת תראה דרבינו הקדוש הוא רבי יהודה הנשיא שגם הוא לא שח שיחת חולין וכמבואר בדברי רבותינו הגאונים נ"ע, עיין בארוכה בחיבורי ברית יעקב (סימן ג' דע"ו סע"ב, וס"ס כ"א), אף הוא האריך ימים כמאה שנה ויותר, כדכתבו בספר סדר הדורות (ערך רבי יהודה הנשיא אות י"א), והגאון רבי יצחק בלאור ז"ל באור ישראל (כוכבי אור מאמר א' דס"ד ע"ג), והגאון רבי מרדכי הריס ז"ל בספרו דברי מרדכי (דף ק"ה) הביא דברי הראב"ד ז"ל בספרו סדר הקבלה שכתב שרבי האריך ימים, ועיין בחיבורי ברית יעקב (ס"ס כ"א) ע"ש, ועיין בספר טהרת המים חלק שיורי טהרה (מערכת ר' אות ל"א). [ומה שכתב בספר תולדות תנאים ואמוראים (דף תקע"ו טור א') אין דבריו ברורים כלל, ועיין בדבריו (שם דף תקפ"ט, ודף תתר"ח), ואין להאריך בזה כאן].

- אין לו כלום, כי זה כל האדם ויהי האדם לנפש חיה", והבן.

ב.

מדרש תנא דבי אליהו רבה (ר"פ כ"א) אמרו: "לא יראה אדם את אביו ואת אמו כשהן מדברים דברים יתרים ויחריש להם, ואם עשה כן (ר"ל דהחריש להם), הוא והם אינם ממלאים ימיהם ושנותיהם, שנאמר רק השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים וגו'" ע"ש. [וכתב בסוף ספר מטה יחיאל (שלזינגר, דשפ"ו ע"ב): "אינם ממלאים ימיהם ושנותיהם, דהיינו שאין כאן עונש מיתה בידי שמים, אלא שאין מתקיימת הברכה דמספר ימך אמלא"].

והמפרש לתנא דבי אליהו ישועות יעקב (שם אות א') כתב: "דברים יתרים, לשון הרע וכדומה", ועיין בספר חפץ חיים (כלל ח' ס"ד) ושם בבאר מים חיים (אות כ"ז), ולקמן בסוף דברינו.

ובעניותי אינו נראה לי פירוש זה, כי דברים יתרים אמרו ונקטו, ולא דברים אסורים אמרו, ופשוט שיש חילוק ביניהם, וכמפורש גם באגרתו הנפלאה של רבינו הגר"א ז"ל, עיין שם שכתב "וכל זה בדברים יתרים, אבל בדברים אסורים" וכו', ועיין בספר אור החיים הקדוש במדבר (כ"ו כ"ג), וספר תניא ליקוטי אמרים (פרק ח') ודוק.

ולבן נראה לי בס"ד לפרש כפשוטו, דברים יתירים היינו פטפוטים יתירים, שיחה בטלה, ודברים של מה בכך, והטעם שאין ממלאים ימיהם, יובן על פי היסוד הנ"ל שלכל אדם נקצבו סך מסוים של מילים, ובשעה שגומר סך זה אזי נפטר מן העולם, ורמוז בפסוק נפשי יצאה בדברו, דהיינו שבכל דיבור

שעל ספר יחי ראובן (מערכת ר' דף קי"א) ע"ש.
[וצ"ע].

ועיין בחיבורי הנכחי לעיל בפתיחה (סימן ה'
אות ב'), ולקמן ערך ותון, וערך שתיקה,
וערך תפילה באריכות, וערך תפילין.

ולפי דרכינו בס"ד "שדברים יתירים" שנקט
המדרש, היינו כנ"ל שיחה בטלה
ופטופטי סרק וכו', ובודאי ובכל שכן כאשר
מדברים אביו ואמו מדברים האסורים ממש,
כלשון הרע ורכילות ודברי מחלוקת, וכאשר
כתב רבינו החפץ חיים ז"ל בספרו שמירת
הלשון ח"א (שער הזכירה פי"ז) ועיין גם בספרו
חפץ חיים (כלל ח' סי"ד) ושם בבאר מים חיים
(אות כ"ז) ודוק היטב.

וגם תלמיד רבינו הקדוש וההולך בדרכיו, הוא
האמורא רב שקבלו רבותינו הגאונים ז"ל
מחכמי התלמוד שלא שח שיחת חולין,
וכתוב בתשובות הגאונים קובץ "שערי
תשובה" (סימן קע"ח), ועיין בפירושו המיוחס
לרבינו גרשום מנחות (ק"י ב') ולחיד"א בספר
פתח עינים (שם), וברמב"ם הלכות דעות (פ"ה
ה"ד), ובחיבורי ברית יעקב (סימן ג' דע"ו ע"ב),
והפליג האמורא רב בזקנה טובא עד שיש
אומרים שרב חי שלוש מאות שנה כנודע וכמו
שכתב רבינו בצלאל אשכנזי ז"ל בספר שיטה
מקובצת מסכת כתובות (פ"א א' ד"ה והתניא):
"ומצאתי בסדר עולם להרמב"ם שרב חי
שלוש מאות שנה" עכ"ל, ויש אומרים שרב
חי ארבע מאות שנה, עיין בחיבורי אות יעקב

סימן טל

דיין הדן דין אמת

יהיו צאצאיהם עמהם כי לא ימותו בחייהם".
ובס"ד מצאתי מקור הדברים במדרש איוב
הנדפס בספר בתי מדרשות ח"ב (דף
קפ"א סימן מ"ב): "ואומר עם קני אגוע וכחול
ארבה ימים, עם קני אגוע שיהיו ימי כימי
אבותי, וימי בני כימי וכן הוא אומר (ישעיה ס"ה
כ"ג) לא יגעו לריק ולא ילדו לבהלה" עכ"ל.

רק שבספר בתי מדרשות שם נדפס בחסרון
קצת, ויש להשלים הדברים מספר מנורת
המאור כנ"ל, וכבר כתב הרב המהדיר ז"ל
בהגותו למדרש איוב שם (אות קכ"ו) לענינו
שהמדרש שם חסר ע"ש ודוק. [וציין שם
שהדברים הנ"ל הובאו בספר ראשית חכמה
(פרק הדיינים), ובספר מנורת המאור הנ"ל, וק"ק
שלא הרגיש לתקן הדברים כנ"ל].

איוב (כ"ט י"ח): "עם קני אגוע וכחול ארבה
ימים". ועיין שם בתרגום, ובדברי רש"י
ז"ל ודברי המפרשים ז"ל.

ורבינו ישראל אלנקווה זצ"ל הי"ד בספרו
מנורת המאור (פרק י"ג הדין והדיין דף
קצ"ה) כתב: "מה שכר הדיין הדן דין אמת
לאמתו, דכתיב ואומר עם קני אגוע וכחול
ארבה ימים. עם קני אגוע, שיהיו ימיהם כימי
אבותם וימי בניהם כימיהם. וכן הוא אומר
(ישעיה ס"ה כ"ג) לא יגעו לריק ולא ילדו לבהלה
כי זרע ברוכי ה' המה וצאצאיהם אתם".
[ופירש שם במצודות דוד: "לא יגעו לריק, לא
יהיה גיעתם לריק, רוצה לומר לא ימותו
בניהם בחייהם: לבהלה, למות בחייהם להבהיל
אותם: כי זרע, כי זרעם המה זרע ברוכי ה' ולא
ימותו בקוצר שנים. וצאצאיהם אתם, כל ימיהם

חידושי סוגיות

(פסחים כ"ב ב')

א. בענין המכשיל לחבירו באיסור דרבנן אם עובר מהתורה בלפני עור

[עדות ביעקב ח"א סי' כה]

אפרים או"ח (ס"ס ל"ו), ובאמת שכבר מפורש כן בשו"ת פני יהושע ח"א (הר"מ ס"ס ט), וזה נכון בסברה שהרי התורה לא הקפידה אלא על המכשול והרי השתא מיהא מכשול הוא לדידן, וכהאי גוונא מבואר במסכת סנהדרין (ע' סע"ב) דגם בעבר עבירה דרבנן חשוב אינו שומע בקולו של מקום ולא נעשה מן התורה בן סורר ומורה ע"ש עכ"ל.

וגדולי בתראי האריכו בזה למאד מאד בענין זה במכשיל לחבירו באיסורים דרבנן אם עובר מן התורה בלאו דלפני עור ולתועלת המעיינים הי"ו אקבע כאן ממה שמצויין תחת ידי בפתגמא דנא: עיין זכר יהוסף עירובין (ל"ב א' דל"ג ע"ב), שו"ת כתב סופר או"ח (סימן פ"ג, דע"ג סע"ג), שו"ת תורת חסד או"ח (סימן ה'), שו"ת בית יצחק (או"ח סימן ס"ה, וסימן קי"ז), שם יו"ד (סימן ח' אות ו' ואות י"ז, וסימן ל"א אות ג', וסימן מ"ד אות ד'), ושם אה"ע (ח"א סימן י"א אות א', וסימן נ"ז אות ב'), שו"ת הרי בשמים מהדורה קמא (סימן נ"ט), שו"ת שערי דיעה ח"א (סימן קמ"ט), ושם ח"ב (סימן פ"ה), ולגאון האדר"ת ז"ל בקובץ יגדיל תורה הנדפס באודסא (קונטרס ט' סימן קכ"ח אות ד'), ולגאון רבי יוסף ענגיל ז"ל בספרו לקח טוב (ריש כלל י"ז) ובספרו גליוני הש"ס ברשימות ירושלמי זרעים (כרך ב' אות ל"ח), ובספרו אוצרות יוסף ח"ב (יו"ד דכ"ב ע"א), שו"ת אחיעזר ח"ג (סימן כ"ו אות ד', וסימן ס"א, וסימן פ"א), שו"ת קרן לדוד או"ח (סימן קמ"ז), שו"ת מהר"ש ענגיל ח"א (סימן ג') ושם ח"ג

פסחים (כ"ב ב'): "תניא רבי נתן אומר מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח תלמוד לומר ולפני עור לא תתן מכשול".

והאידנא שנת תשל"ה נדפסו חידושי הגאון הגדול רנ"ך ז"ל בספרו מעשה נסים, וראיתי שם (סימן קי"ט דף ג') שכתב: "ואין לומר כיון שעבר על לפני עור שהאכיל לרבים נחשד לכל האיסורים - זה אינו, דדוקא באיסור דאורייתא, אבל באיסור דרבנן ליכא לפני עור מן התורה, ואין הכי נמי שמעבירין אותו מכל האיסורים שהם מדרבנן" ע"ש.

ומבואר דפשיטא ליה דהמכשיל לחבירו באיסורים דרבנן, אינו עובר בלפני עור מן התורה, אבל עם שאיני כדאי בעניותי נעלם ממני מנין פשיטות זו, ורבים מגדולי האחרונים סוברים דאף במכשיל באיסורים דרבנן עובר בלפני עור מן התורה, דלא גרע מהנותן עצה רעה לחבירו שעובר בלפני עור מן התורה, וכמו שכתב בספר מנחת חינוך (מצוה רל"ב בקומץ למנחה) ועוד לו שם (מצוה רל"ח, ומצוה שכ"ג אות ד') ע"ש.

וזו לשון הגאון המובהק רבי יעקב שור ז"ל בתשובתו שנדפסה כעת בקובץ התורני היקר "כרם שלמה" דבאבוב (גליון צ"ט דף י"ז): "דאף אם לא יהיה בשבועה בכתב רק איסור קל דרבנן, מכל מקום עובר המכשילו בלאו דלפני עור מן התורה, כמו שכתב בשו"ת בית

ועיינתו בספר לב שומע שם ולא מצאתי שכתב כן, ונראה שיש שגיאת הדפוס ובמקום אות ל"ה צריך לומר אות ל"ח, כי אכן בספר לב שומע שם כה כתב: "לפני עור גם במידי דלית ביה איסורא דרבנן שייך ביה לפני עור - תוספות ספ"ק דעבודה זרה" וכו', והאריך בזה ע"ש.

מיהו מה שהביא בשמחת כהן שבלב שומע שם כתב דגם באיסור דרבנן איכא לפני עור **מדאורייתא**, פרט זה לא ראיתי מבואר בלב שומע שם, ורק עסק ודן בענין הנ"ל אם גם באיסורים דרבנן יש לפני עור, אבל לעולם יש לומר דהוי מדרבנן, וצע"ע.

והאידנא ר"ח אייר תשמ"א בא לידי שו"ת שמחת כהן חלק ז', וראיתי שם (יו"ד סימן י"ג דף ק"ב) שחזרה ונדפסה שם בשלימות אותה תשובה דלעיל שנדפסה בשמחת כהן חלק ו', אבל עם שינוי גדול ומשמעותי ששם רק כתוב: "גם באיסור דרבנן איכא לפני עור כמו שכתבו התוספות בעבודה זרה וכו' וכן כתב הרב לב שומע שם אות ל"ה" וכו', הרי שכאן רק כתב שגם באיסורי דרבנן יש לפני עור כמו שכתבו התוספות בעבודה זרה, והשמיט תיבת **דאורייתא**, כי לעולם יש לומר דהוא מדרבנן ודוק היטב.

והיינו טעמא שבהערותי לספר לב שומע מהדורת שנת תשל"ז (דף כ"ה) כה כתבתי: "ואם המכשיל באיסור דרבנן עובר בלפני עור מן התורה, לא ראיתי לפום ריהטא שהגאון המחבר בעל לב שומע ז"ל דן בזה", כי אז כשקבלתי בהשאלה לכמה שעות ספר לב שומע ורשמתי בחפזון כמה הערות לספר היקר הזה, ונדפסו בס"ד בסוף הספר, עברתי במהירות על קונטרס "לפני עור" שבספר לב שומע, ועם שהגאון המחבר זצ"ל ביאר

(ס"ס ו'), שו"ת בית דוד לייטר (סימן ל' סד"ה א"כ דמ"ז ע"ב), חידושי הגר"ר בענגיס ז"ל ח"א (סימן ה' אות ה', וסימן מ' דקל"ז ע"ב).

ועיין מה שציינו בזה הגאון מהרש"ם ז"ל בספר עין הרועים (דקכ"ט ע"ב אות ב'), ושדי חמד בחלק הכללים (מערכת ו' כלל כ"ו ס"ק כ"א) ובחלק דברי חכמים (סימן ל"ו), ולגאון רבי אפרים ביליצר ז"ל הי"ד בספרו יד אפרים (חלק פותח שער עמוד כ"ט), ובספר פרדס יוסף ח"א (דקט"ו ע"ב), וח"ב (דתכ"ה ע"ב) ע"ש. [והגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל בספרו שו"ת נשמת כל חי יו"ד (סימן ל"ו ד"ה ומיהו ד"ה ע"א) נראה שנסתפק בפרט זה דהמכשיל חבריו באיסור דרבנן אם עובר מן התורה ע"ש].

ואף שיש חולקים וסוברים שהמכשיל באיסורים דרבנן אינו עובר בלאו דלפני עור מן התורה, וכמו שכתב הגאון רבי שלמה קלוגר ז"ל בהגהות חכמת שלמה או"ח (סימן שמ"ז), והאריך בזה הגאון המופלא מהרש"ג ז"ל בספר תשובותיו ח"ב (סימן ר"ז וסימן ר"ח), ועיין במצויין לעיל, מכל מקום מן התימה שהגאון רנ"ך ז"ל כתב כן בפשיטות ולא ראה לאמור ועיין בספר מעשה נסים שם מה שכתבתי בהגהתי בס"ד.

ועוד דע דהגאון המובהק מהרח"ך ז"ל בשו"ת שמחת כהן חלק ו' (יו"ד סימן נ"ו ד"ה והספק דע"ב ע"א) כה כתב: "ולא נשאר רק חדא ספיקא דשמא אינה טריפה, ולא מבעיא להסוברים דחומר הספיקות מדאורייתא דאיכא לפני עור מדאורייתא, אלא אפילו להסוברים דחומר הספיקות מדרבנן, מכל מקום גם באיסור דרבנן איכא לפני עור **מדאורייתא** כמו שכתבו התוספות בעבודה זרה (דף ט"ו) וכן כתב הרב לב שומע (מערכת ל' אות ל"ה) בשם כמה פוסקים ראשונים ואחרונים ע"ש" ע"כ.

המכשיל עובר על איסור לפני עור **מן התורה**, ואכן כאשר תעיין בשדי חמד (דלעיל סק"א ד"ה עוד) תראה שהביא וקבע את דברי הרב לב שומע הללו גבי אם יש לפני עור באיסורים דרבנן, ולא קבעם גבי המכשיל את חבירו באיסורים דרבנן אם עובר בלפני עור **מן התורה** (שם ד"ה ועל מה) ודוק היטב. [ומה שכתבתי בהערותי שם לספר לב שומע (דף כ"ה ריש אות ב') גבי לפני עור באיסורים דרבנן, להביא ראיה מההיא דמועד קטן, ליתא, כיעויין שם].

בפורטרוט הלכה עמומה זו, והראה לנו נפלאות עזוז תורתו, לא ראיתי שדן בפרט זה אם המכשיל באיסור דרבנן את חבירו עובר בלפני עור **מן התורה**, ולפיכך כתבתי הערתי שם, ולכן מה שהעיר על דברי מעלת ידידי היקר שליט"א בספרו הנחמד שו"ת ברית אברהם ח"א (יו"ד ס"ס כ"ט דשל"ז סע"א) שפלא שלא ראיתי דברי הרב לב שומע שם (כלל ל"ח וכלל ט"ל) שדן בזה ע"ש, לא דק, שאכן בלב שומע שם דן ודן בענין אם יש לפני עור באיסורים דרבנן, אבל לא דן אם

ב. בענין איסור לפני עור הותר משום פיקוח נפש

[עדות ביעקב ח"א סי' כו]

ריהטא לא ראיתי שם מה שהביא בתנופה חיים בשמו דלאו דלפני עור הותר מפני פיקוח נפש ע"ש, וכבר מבוארים הדברים היטב בס"ד בקונטרס לפני עור דילן, יזכני השי"ת להוציאו לאור במהרה עם כל חידו"ת אמן ואמן.

ובחודש אב שנת תשנ"ח קבלתי מכתב ממופלג אחד הי"ו, אשר העלים שמו ורק חתם בשם ח.ס. ואיני יודע מי הוא, גם ברוך יהיה, וכה כתב לי:

"ראיתי שאלתו על דברי הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל, ונראה ליישב בס"ד על פי מה שייסד הגאון מהרי"ש כהנמן זצ"ל הובאו דבריו בספר אהל מרדכי (דף קצ"ו ואילך) דבלאו דלפני עור שני ענינים יש, האחד עצם המעשה המכשיל אסור מצד עצה רעה שאינה הוגנת, ועוד דכאשר מכשיל את חבירו בעבירה - יש לו גם חלק באותה עבירה עצמה מכח לאו דלפני עור, והיינו דמדיני העבירה כמו שהוזכר שלא לעבור עליה הכי נמי הוזכר שעל ידו גם אחרים לא יעברו עליה, ובכל עבירה ועבירה איכא להך דינא דאסור להכשיל האחרים

פסחים (כ"ב ב'): "תניא רבי נתן אומר מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח תלמוד לומר ולפני עור לא תתן מכשול".

ראיתי לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו תנופה חיים (פרשת כי תשא אות ל"ד) שהביא משו"ת בנימין זאב (סימן ת"ז) דלאו דלפני עור הותר מפני פיקוח נפש, וחזר וכתב כן עוד שם בתנופה חיים ספר שופטים (אות ל' דקנ"ו רע"ג), ובספרו החפץ חיים (סימן י"א אות י') ע"ש.

ובעניותי איני מבין הא, דפשיטא דלאו דלפני עור הותר מפני פיקוח נפש, וכמו שהותרו **כל הלאוין** מפני פיקוח נפש, זולת תלת עבירות החמורות כמפורסם וכדאמרו שם בפסחים (כ"ה א'), ואם כן מאי קא משמע לן בהא, ויש לעיין בגוף ספר בנימין זאב ואינו לפני, ואתה תחזה.

והנה הערה זו נדפסה בסוף חיבורי פרי טוב הנדפס בשנת תשנ"ז (דף פ"ט), ועכשיו עיינתי בבנימין זאב שם סימן ת"ז ולפום

ובזה יש ליישב סוגית התלמוד במסכת כתובות (י"ט א') אמר רב חסדא קא סבר רבי מאיר עדים שאמרו להם חיתמו שקר ואל תהרגו יהרגו ואל יחתמו שקר, ולכאורה צ"ע דמהיכי תיתי שיתחייבו להיהרג ולא לחתום שקר, והרי רק בתלת עבירות החמורות קיימא לן דיהרג ואל יעבור, ואף שרבא בכתובות שם הקשה עליו כנ"ל, מכל מקום יש להבין סלקא דעתך דרב חסדא, ועיין בחידושי הרמב"ן ז"ל שעמד בזה, והובא בשיטה מקובצת כתובות שם (דצ"ה ע"ג וע"ד) ועיין מה שכתב בזה בשו"ת בנין ציון ח"א (סימן קס"ח) ע"ש.

ול**המבואר** לעיל אתי שפיר, דכיון שעל ידי שיחתמו שקר יכשילו את המלוה בלאו דלפני עור, שעל ידי זה יוציא ממון שלא כדין, הוה אמינא דיהרגו ואל יחתמו קא משמע לן דלא". עד כאן דבריו הי"ו.

ג. בענין רבי אליעזר סובר זה וזה גורם אסור

[מנוחת שלום הי"א סי' לא]

שנפל איסור לבסוף לעולם אינו אוסר עד שיהא בו כדי להחמיץ, ואמר אביי לא שנו אלא שקדם וסילק את האיסור אבל לא קדם וסילק את האיסור אסור אלמא זה וזה גורם אסור", והכי מסיק תלמודא דטעמא דרבי אליעזר משום דסבר זה וזה גורם אסור, עיין שם.

וראיתי לחד מגדולי רבותינו הראשונים מר ניהו רבה מהר"י בן מלכי צדק ז"ל מסימפונט בפירושו למסכת ערלה (פ"ב מי"א) על הא דתנן שם שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך עיסה ואין בזה כדי להחמיץ ואין בזה כדי להחמיץ ונצטרפו וחמצו, רבי אליעזר ונצטרפו וחמצו, רבי אליעזר

באותה עבירה עד כאן תמצית דבריו ז"ל, והוכיח יסוד זה בהוכחות רבות מדברות רבותינו הראשונים עיין שם.

ולפי זה אפשר דהוה אמינא דבהני תלת עבירות חמורות עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, דאית ליה חלק בעבירה על ידי לאו דלפני עור, הוה אמינא דיהרג ואל יעבור, כמו באביזרייהו דגילוי עריות, קא משמע לן דלא, ונמצא דעיקר חידושו דבתלת עבירות החמורות שגם המכשיל בהם יעבור ואל יהרג ודוק.

ובאופן אחר יש ליישב דבאמת סלקא דעתך דלאו דלפני עור יהרג ואל יעבור בכל העבירות כולם דאם על מיתת חבריו [ר"ל שפיכות דמים], אמרה תורה שיהרג ולא יהרגנו, קל וחומר שלא יחטיאנו גדול המחטיאו מן ההורגו, קא משמע לן דלא.

תשמ"ח.

פסחים (כ"ו סע"ב): "תנו רבנן תנור שהסיקו בקליפי ערלה או בקשין של כלאי הכרם, חדש יותין, ישן יוצן. אפה בו את הפת רבי אומר הפת אסורה, וחכמים אומרים הפת מותרת, בישלה על גבי גחלים דברי הכל מותר. והא תניא בין חדש ובין ישן יוצן, לא קשיא הא רבי אליעזר הא רבנן. (דרבי אליעזר שמעינן ליה דזה וזה גורם אסור, רש"י). הי רבי אליעזר, אילימא רבי אליעזר דשאור דתנן שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך עיסה ואין בזה כדי להחמיץ ואין בזה כדי להחמיץ ונצטרפו וחמצו, רבי אליעזר אומר אחר אחרון אני בא, וחכמים אומרים בין שנפל איסור בתחלה ובין

אסיקו התם, ועיין רש"י עבודה זרה (ע"ג ב') שאכן כן נקט בפירוש דברי רבי אליעזר, ועיין בפירוש המשניות לרמב"ם שם, ואם כן מאי האי דקאמר אותו קדמון מהר"י בן מלכי צדק ז"ל **ולא תוכל לומר** דטעמא דרבי אליעזר וכו' וצ"ע.

ואולי בדוחק יש ליישב על פי דברי הר"ש שם בשם הירושלמי ע"ש, ועדיין צ"ע.

אומר אחר אחרון אני בא, שכה כתב: "רבי אליעזר אומר אחרון אני בא, ואם אחרון היה תרומה אסור ואם אחרון היה חולין מותר, **ולא תוכל לומר** דטעמא דרבי אליעזר משום דאית ליה זה וזה גורם אסור" וכו'.

ובעניותי לא זכיתי להבין דברות קדשו, שהרי אבוי בפסחים לעיל מבאר להדיא דרבי אליעזר סובר זה וזה גורם אסור, והכי נמי